

داده حکومتی باز (۲): بررسی زیست‌بوم درگاه ملی کاتالوگ و مجموعه داده‌های باز و کاربردی کشور

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره مسلسل: ۲۰۱۵۰
کد موضوعی: ۲۹۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

تاریخ انتشار:
۱۴۰۳/۸/۶

عنوان گزارش:

داده حکومتی باز (۲):

بررسی زیست‌بوم درگاه ملی کاتالوگ و مجموعه داده‌های باز و کاربردی کشور

نوع گزارش: طرح و لایحه □، نظارتی □، راهبردی □

نام دفتر:

مطالعات مدیریت (گروه دولت الکترونیک و مدیریت داده)

تهیه و تدوین کنندگان:

مریم صابری، محمد حسین خانی، محمد حسین مرادی

مدیر مطالعه:

یحیی مرتب

همکار:

فهیمة محمدی هارونی

اظهار نظر کنندگان:

مسعود بنافی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)، عطیه یوسفی (دفتر مطالعات بنیادین حکمرانی)

ناظران علمی:

مهدی عبدالحمید، محمد عبدالحسین زاده

گرافیک و صفحه آرایی:

انسیه بهاء بزرگی

ویراستار ادبی:

زهره عطاردی

واژه‌های کلیدی:

۱. پورتال ملی داده
۲. زیست‌بوم داده باز
۳. داده حکومتی باز
۴. پلتفرم داده حکومتی باز

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۲/۰۸/۰۱

فهرست مطالب

۶	چکیده.....
۷	خلاصه مدیریتی.....
۹	۱. مقدمه.....
۱۱	۲. پیشینه پژوهشی و تقنینی.....
۲۳	۳. زیست بوم سکو داده حکومتی باز.....
۲۶	۴. توصیف زیست بوم پورتال ملی داده باز در ایران.....
۳۰	۵. تحلیل وضعیت زیست بوم پورتال ملی داده باز در ایران.....
۳۵	۶. پیشنهادهای سیاستی.....
۳۷	منابع و مأخذ.....

فهرست جدول ها

۹	جدول ۱. مقایسه کشورهای منتخب ذیل شاخص OGDl، در سال ۲۰۲۲.....
۱۲	جدول ۲. سیاست ها، قوانین و مقررات مربوط به داده حکومتی باز در کشور.....
۲۵	جدول ۳. مؤلفه های کلیدی برای تجزیه و تحلیل حکمرانی زیست بوم سکو داده حکومتی باز.....
۲۶	جدول ۴. جزئیات بررسی مربوط به مجموعه داده های موجود بر روی پورتال ملی داده باز (تا سال ۱۴۰۱).....
۲۹	جدول ۵. ابزارها و قواعد سمت عرضه و تقاضای زیست بوم سکو پورتال ملی داده ایران.....
۳۰	جدول ۶. وضعیت زیست بوم سکو پورتال ملی داده.....

فهرست شکل ها

۲۴	شکل ۱. مدل حکمرانی پیشنهادی زیست بوم سکو داده حکومتی باز.....
۳۲	شکل ۲. ساختار نهادی-کارکردی بازیگران اکوسیستم پلتفرم داده باز در کشور.....

داده حکومتی باز (۲): بررسی زیست‌بوم درگاه ملی کاتالوگ و مجموعه داده‌های باز و کاربردی کشور

چکیده

راه‌اندازی پروژه پورتال ملی داده^۱ را می‌توان اصلی‌ترین اقدام صورت گرفته در حوزه داده حکومتی باز در سطح ملی به‌شمار آورد. هدف این پورتال، ایجاد و نگهداری فراداده^۲ و مجموعه داده‌های باز یکپارچه از دستگاه‌های ذی‌ربط و در دسترس قرار دادن آنها برای عموم کاربران بوده، اما غلبه نگاه سامانه‌محور، مانع از تحقق کامل این هدف و همچنین منافع اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مورد انتظار شده است. در عمل، به ثمر رسیدن چنین پروژه‌ای، علاوه بر دیدگاه فنی، نیازمند توسعه داده باز هم در سمت عرضه و هم در سمت تقاضا، جلب مشارکت بازیگران و ارتقای نهادها و زیرساخت‌های لازم بوده است. در این راستا، در این گزارش با استفاده از رویکرد زیست‌بوم داده حکومتی باز، تلاش شده دید جامعی نسبت به ابعاد مختلف توسعه پورتال ملی داده کشور ارائه و نقصان‌های وضعیت فعلی مشخص شود. در این مسیر، علاوه بر استفاده از اسناد و پژوهش‌های قبلی، از مصاحبه با صاحب‌نظران این حوزه (از متولیان قبلی و فعلی توسعه پورتال ملی داده تا کاربران بالقوه و همچنین پژوهشگران حوزه حکمرانی داده) نیز بهره گرفته شده و در نهایت نیز پیشنهادهایی ناظر به بهبود شرایط ارائه شده است. از جمله این پیشنهادها می‌توان به لزوم تثبیت جایگاه متولی این سامانه، ارتقای نوع مداخلات، توسعه داده‌بانی^۳ و همچنین استفاده بهتر و بیشتر از ابزارهای اجتماعی اشاره کرد.

۱. به آدرس data.gov.ir.

2. Metadata

3. Data Stewardship

■ طرح / بیان مسئله

توسعه اقدامات ناظر به داده حکومتی باز می‌تواند رهاوردها و اثرات مختلفی را از ابعاد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و ... به همراه داشته باشد. اما در عین حال، عموماً چالش‌های جدی وجود دارد که مانع از تحقق این امر می‌شود که از جمله آنها می‌توان به فرهنگ محرمانگی، عدم انگیزه بخش دولتی برای مشارکت، تهدیدات امنیتی، کمبود سواد و مهارت داده، کیفیت و کاربردپذیری پایین منابع داده منتشر شده و نبود زیرساخت‌های حقوقی و قانونی لازم اشاره کرد. در کشور ایران نیز با وجود تصویب قوانین پراکنده و راه‌اندازی پورتال‌هایی به منظور انتشار مجموعه داده‌های باز، از جمله درگاه ملی کاتالوگ داده و مجموعه داده‌های باز و کاربردی (به اختصار: پورتال ملی داده)، هنوز نتایج مطلوب و قابل توجهی مشاهده نشده و چالش‌های متعددی وجود دارد. در ادبیات و مطالعات این حوزه، یکی از اصلی‌ترین راه‌حل‌های این مسئله، در پیش گرفتن رویکرد «زیست‌بوم»^۱ در اقدامات مرتبط با حوزه داده حکومتی باز دانسته شده است. در رویکرد زیست‌بوم، با فراتر رفتن از دیدگاه فنی نسبت به مسئله انتشار و استفاده از داده حکومتی باز، بر لزوم در نظر گرفتن سایر ابعاد نهادی، ساختاری، اجتماعی، فرهنگی و حقوقی نیز توجه می‌شود. در این پژوهش نیز با در پیش گرفتن رویکرد زیست‌بوم و با مطالعه اصلی‌ترین سکوی^۲ توسعه یافته در کشور در این حوزه، یعنی پورتال ملی داده، به توصیف، تحلیل و آسیب‌شناسی اقدامات صورت گرفته پرداخته شده است. در رویکرد در پیش گرفته شده، همه بازیگران سمت عرضه و تقاضا به علاوه متولی سکو و همچنین نوع ارتباط این ذی‌نفعان با هم و ابزارهای مورد استفاده ایشان، به همراه عوامل زمینه‌ای و بسترساز که می‌تواند به رشد این حوزه کمک کند مورد بررسی قرار گرفته است.

■ نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

بررسی‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که اولاً متولی سامانه داده حکومتی باز (سازمان فناوری اطلاعات ایران)، به تنهایی ابزار اعمال حاکمیت لازم برای توسعه زیست‌بوم داده حکومتی باز را با استفاده از سکوی پورتال ملی داده نداشته و ثانیاً، از همه ابزارهای ممکن برای توسعه اهداف نهایی سامانه استفاده نکرده است. به عبارتی، در عین اینکه سامانه‌ای برای انتشار تمامی مجموعه داده‌های حکومتی باز توسعه یافته است، اما توجه لازم به توسعه استانداردها، چارچوب کیفیت داده، ابزارهای نرم‌افزاری و اطلاعات لازم به منظور تسهیل مشارکت سمت عرضه و تقاضا و همچنین توسعه مشارکت از طریق ابزارهای اجتماعی نشده است. به علاوه مشاهده می‌شود که بسیاری از دستگاه‌های دولتی و بخش عمومی، انگیزه لازم برای مشارکت در این امر را نداشته و سازوکاری هم برای پیگیری این امر در دستگاه‌ها معرفی نشده است. همچنین ضعف جدی در توسعه عوامل زمینه‌ای و بسترساز مانند سازمان‌های پشتیبان، توسعه واسطه‌ها و جلب همکاری بازیگران، چه در سمت عرضه و چه در سمت تقاضا وجود داشته است. از طرفی، نبود زیرساخت‌های لازم، به ویژه زیرساخت‌های حقوقی و قانونی در حوزه داده و داده حکومتی باز، از جمله جدی‌ترین موانع تحقق مطلوب این امر بوده است.

■ پیشنهادهای راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

با توجه به بررسی‌های انجام شده، پیشنهادهای ارائه شده به شرح زیر است:

الف) توسعه مشارکت و توانمندسازی جایگاه متولی سکو به عنوان رهبر اقدامات داده باز

برای توسعه اقدامات داده باز و به حداکثر رساندن استفاده از پتانسیل ابزارها و قواعد، لازم است سیاست‌های داده حکومتی باز در کشور مدون شده و نهاد پاسخ‌گوی مشخصی برای آن وجود داشته باشد. با توجه به اینکه سازمان فناوری اطلاعات تاکنون بر ابعاد

1. Ecosystem
2. Platform

فنی این امر متمرکز بوده است، باید یا دایره اختیارات گسترده‌ای داشته باشد و یا همکاری جدی با نهادهای دیگر (به‌خصوص سازمان اداری و استخدامی کشور، به‌منظور توسعه ابعاد ساختاری و نهادی در کنار ابعاد فنی و نرم‌افزاری) را در برنامه خود قرار دهد.

ب) ارتقا و اصلاح نوع مداخلات حکومتی

توسعه ابزارها و قواعد مختلف برای ارتقای وضعیت داده و به‌ویژه داده باز در کشور، چه در سمت عرضه و چه در سمت تقاضا، باید در دستور کار قرار بگیرد. در این راستا، لازم است علاوه بر تلاش متولی سکو برای توسعه چارچوب‌ها و ابزارهای اطلاعاتی و نرم‌افزاری مورد نیاز، سایر نهادهای قانونگذار و تنظیم‌گر نیز به طراحی، توسعه و پیاده‌سازی این قواعد کمک کنند. در این زمینه می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

✔ **توسعه ابزارهای اطلاعاتی:** متولی سکو باید در تسهیل شکل‌گیری جریان داده مشارکت داشته باشد که یکی از راه‌های این امر، ارائه قالب‌ها، ساختارها و شمای‌های داده مشخص پیشنهادی به بازیگران سمت عرضه برای انتشار باکیفیت‌تر داده و همچنین ابزارهایی برای ارزیابی مطابق بودن داده‌های منتشر شده با این قالب‌ها و کیفیت داده‌ها و فراداده‌ها باشد.

✔ **توسعه ابزارهای نرم‌افزاری:** لازم است سازمان فناوری اطلاعات ناظر به پژوهش‌هایی که در مورد نحوه ارتقای خود پورتال کاتالوگ داده باز انجام داده و می‌دهد، اقداماتی را چه در حیطه نرم‌افزاری و ارائه خدماتی که بیشتر مورد نیاز توسعه‌دهنده‌هاست (برای نمونه واسط‌های برنامه‌نویسی کاربردی) و چه در حیطه بهبود کانال‌های ارتباطی بین کاربران و خود از طریق سامانه مربوطه، اجرایی کند.

✔ **توسعه و پیاده‌سازی قواعد:** بستر حقوقی چه در سطح قوانین (که باید با نقش‌آفرینی مجلس شورای اسلامی و شورای عالی فضای مجازی صورت گیرد) و چه در سطح مقررات و آیین‌نامه‌های مربوط به داده، به شدت نیاز به نظام‌مند شدن و اصلاح دارد.

ج) توسعه ابزارهای اجتماعی

ابزارهای اجتماعی تعامل را در داخل زیست‌بوم بین بازیگران و همچنین با متولی سکو تسهیل کرده و موجب می‌شود تا یادگیری بین بازیگران به اشتراک گذاشته شود. از جمله ابزارهای اجتماعی می‌توان به برگزاری هکاتون‌ها، مسابقات، توسعه شبکه و همچنین برگزاری رویدادها و شکل‌دهی به جمع‌های مأموریت‌محور در هر دو طرف عرضه و تقاضا اشاره کرد. رویدادهای حل مسئله و داده‌پردازی در سازمان اداری و استخدامی کشور که داده‌های مهمی از نظام اداری کشور را در اختیار دارد و همچنین برگزاری مسابقات داده‌محور در خصوص داده‌های قانونگذاری در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و دعوت عمومی در خصوص تجمیع و تمیزسازی داده‌های موجود حکومتی در سطح وب، می‌تواند اقداماتی در هر دو طرف عرضه و تقاضا باشد.

۱. مقدمه

پس از گذشت حدود هفت سال از شکل‌گیری اولین اقدامات جدی داده حکومتی باز در کشور، هنوز وضعیت این حوزه قابل قبول نیست؛ چراکه نتایج مورد انتظار از انتشار داده‌های باز نظیر استفاده‌های ممکن اقتصادی و اجتماعی از آنها صورت نگرفته، ذی‌نفعان مشارکت جدی نداشته‌اند، سیاست متمرکزی نیز در این حوزه تدوین نشده و اقدامات انجام گرفته نیز مقطعی و کم‌ثمر بوده‌اند.

شاخص‌هایی برای ارزیابی وضعیت داده باز وجود دارد که از جمله آنها، می‌توان به «شاخص داده حکومتی باز»^۱ اشاره کرد که به‌عنوان یکی از سه زیرشاخص خدمات آنلاین^۲ در شاخص توسعه دولت الکترونیکی سازمان ملل^۳ تعریف می‌شود. شاخص داده حکومتی باز که برای اولین بار در سال ۲۰۲۰ به پرسش‌نامه مربوط به شاخص دولت الکترونیک اضافه شد، سه حوزه سیاست‌ها، سکوها، موجود و اثرات اقدامات صورت گرفته را می‌سنجد. گفتنی است، کشور ایران در آخرین رده‌بندی در دسته کشورهای ضعیف قرار داده شده که در اینجا وضعیت کشور در مقایسه با تعدادی از کشورهای منتخب در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱. مقایسه کشورهای منتخب ذیل شاخص OGD I، در سال ۲۰۲۲ [۵]

کشور	دسته‌بندی سازمان ملل از وضعیت کشورها	امتیاز شاخص OGD I
ایران	ضعیف	۰.۲۴۷۹
ترکیه	خیلی قوی	۰.۹۲۹۶
پاکستان	قوی	۰.۷۰۹۹
مکزیک	خیلی قوی	۰.۹۲۹۶
روسیه	خیلی قوی	۰.۸۸۷۳
عربستان	خیلی قوی	۱.۰۰۰۰
کره جنوبی	خیلی قوی	۰.۹۷۱۸

1. OGD I
2. OSI
3. EGD I

۴. شاخص دولت الکترونیک سازمان ملل شامل سه زیرشاخص اصلی خدمات آنلاین، سرمایه انسانی و زیرساخت ارتباطی است.

در یکی از پژوهش‌های انجام شده در کشور در خصوص این حوزه، بزرگ‌ترین چالش، موارد حقوقی و فرهنگی - اجتماعی شناخته شده است [۱]. در رسته حقوقی، ابهام تکالیف قانونی نسبت به مصادیق داده باز و غیرباز، عدم وجود مجوزهای قانونی برای داده‌ها، فقدان سازوکارها و مراجع رسیدگی به شکایات مرتبط به داده، ضعیف و غیرقابل استفاده بودن قوانین بالادستی، مباحث امنیتی و حریم خصوصی، اسرار تجاری از مهم‌ترین موارد شناخته شده‌اند. در بُعد فرهنگی - اجتماعی نیز، کمترین سطح از آگاهی و فهم (اهمیت و ضرورت) از داده میان مردم، عدم مطالبه عمومی، فرهنگ محرمانگی و زمان‌بر بودن اثرگذاری داده باز در اجتماع، از چالش‌های اصلی کشور است. همچنین یکی دیگر از عوامل مهم، دشواری تعامل میان کاربران و ارائه‌کنندگان داده باز شناخته شده است. در پژوهش‌های دیگر، مواردی مانند عدم توسعه حکمرانی دیجیتال که در آن، داده به‌عنوان یک ابزار مهم تصمیم‌گیری و ارائه خدمت شناخته می‌شود و همچنین کمبود مشارکت عمومی در این امور که مانع از استفاده و مطالبه توسعه کاربرد داده می‌شود، از جمله چالش‌های توسعه این امر در بسیاری از کشورها معرفی شده‌اند [۶].

لذا با یک دید از بالا، می‌توان ریشه این مشکل را در عدم شکل‌گیری یک زیست‌بوم داده باز پایدار و ارزش‌آفرین دانست. در اصل اقدامات مربوط به داده حکومتی باز زمانی مؤثر خواهد بود که تمام ابعاد مربوط به آن، با تمام پیچیدگی‌هایش در نظر گرفته شده و برای آنها تدبیر شود. در این حالت، علاوه بر توجه به نیازها و توانمندی‌های ارائه‌دهندگان داده (سمت عرضه) و کاربران (سمت تقاضا)، به ویژگی‌های خود داده‌ها، ماهیت منابع و سایر ذی‌نفعان حاضر و همچنین روابط بین آنها توجه می‌شود [۲-۴]. در این راستا، رویکرد زیست‌بوم با بیان اینکه سیاست‌ها و اقدامات داده باز، باید به‌صورت چرخه‌ای و در تعامل بین بازیگران زیست‌بوم پیش برود، مدل مناسبی برای پرداختن به این مسئله در کشور و کمک به رفع مشکلات موجود است.

مطالعه زیست‌بوم یک کشور به‌صورت کلی امری پیچیده و از لحاظ پژوهشی ناممکن است؛ چراکه لازمه پژوهش، تعریف محدوده و مرزهای مشخصی برای مطالعه است. در این راستا در این گزارش، یکی از اصلی‌ترین اقدامات حوزه داده حکومتی باز در کشور که راه‌اندازی پورتال ملی داده است مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. این سامانه، به‌عنوان سکوی واسطه که سمت عرضه (سازمان‌های دولتی و عمومی ارائه‌دهنده داده) را به سمت تقاضا (کاربران) متصل می‌کند، باید زیست‌بومی را حول خود شکل داده باشد که به توسعه ارزش‌آفرینی از داده حکومتی باز کمک کند. تحلیل، ارزیابی و آسیب‌شناسی وضعیت این زیست‌بوم، راهگشای اقدامات و تصمیمات آینده خواهد بود.

به‌منظور تحقق این مهم، در این گزارش با مطالعه پژوهش‌ها و اسناد قبلی و همچنین گفتگو با صاحب‌نظران، پس از توصیف چابستی زیست‌بوم سکو داده باز، وضعیت فعلی کشور به‌صورت دقیق شرح داده شده و چالش‌ها و موانع مربوطه شناسایی شده‌اند. طی این فرایند، در مجموع با ۱۰ نفر مصاحبه شد که علاوه بر افرادی که در توسعه پورتال ملی داده در کشور نقش داشته‌اند، شامل کاربران بالقوه بخش خصوصی، فعالین حوزه داده باز در سازمان‌های مختلف و همچنین کارشناسان حوزه سیاستگذاری فناوری اطلاعات و حکمرانی داده بوده است. در نهایت نیز براساس داده‌های جمع‌آوری شده از کشور و ادبیات مطالعه شده، راهکارهایی برای اصلاح و ارتقای وضعیت پیشنهاد گردیده است.

۲-۱. پیشینه پژوهشی

پژوهش‌های قابل توجهی در داخل کشور در رابطه با داده باز صورت گرفته است. عبدالحسین زاده و همکاران در پژوهشی به مفهوم‌شناسی سیاست‌گذاری داده حکومتی باز پرداختند و مزایا و فواید آن را در عرصه‌های مختلف سیاست‌گذاری تبیین کردند؛ در این پژوهش، ادبیات جهانی این حوزه را با استفاده از روش تحلیل اسنادی مورد بررسی قرار گرفته است [۷]. تسلیمی و همکاران نیز در پژوهش دیگری در همین سال به شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های تحقق سیاست داده باز حکومتی در ایران پرداختند [۱]. رهنورد و مؤمن‌کاشانی نیز با فاصله یک سال پژوهشی به منظور ارائه مفهوم دولت باز و داده باز و نقش آن در تحول نظام اداری پرداختند. ایشان دولت باز را به‌عنوان مفهومی معرفی کردند که دولت‌ها از طریق آن تلاش می‌کنند تا در برابر شهروندان پاسخ‌گوتر، کارا تر و شفاف‌تر باشد. در این پژوهش تلاش شده است تا ابعاد دولت باز تبیین گردیده و نقش این مفاهیم در تحول نظام اداری تشریح شود [۸]. در حوزه مفهوم‌شناسی این بحث، پژوهش‌های دیگری نیز صورت پذیرفته که به‌عنوان نمونه می‌توان به ارائه چارچوب مدیریت اکوسیستم داده باز از دیدگاه کسب‌وکارها توسط فیض‌بخش و همکاران اشاره کرد. ایشان با بهره‌گیری از مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته و روش گراند تئوری به استخراج این چارچوب پرداختند [۹].

در پژوهش دیگری امیری و همکاران به بررسی تأثیرات داده باز بر هم‌افزایی نهادهای سیاستگذار آموزش و پرورش در ایران پرداختند، ایشان سیاست‌گذاری داده باز را به‌عنوان راه‌حلی به‌منظور برطرف کردن کژکارکردی‌های سیاست‌گذاری در آموزش و پرورش ایران معرفی کردند [۱۰]. در پژوهش مشابهی آنها تأثیر سیاست‌گذاری داده باز بر نظام آموزش

عالی ایران نیز مورد بررسی قرار دادند [۱۱]. بررسی استفاده از داده باز در حوزه‌های دیگری نیز صورت پذیرفته است که به‌عنوان نمونه می‌توان به مدل حکمرانی داده باز در راستای سلامت اداری با استقرار دولت الکترونیک در سازمان امور مالیاتی اشاره کرد [۱۲].

یکی از ابعاد مهم داده باز، تأثیر آن بر کسب‌وکارها و بخش خصوصی است. در این راستا، ملایی و طاهری به بررسی ارزش‌افزوده داده باز و فناوری‌های مرتبط به‌ویژه کلان داده بر توسعه کسب‌وکارهای الکترونیک پرداختند [۱۳]. در برخی پژوهش‌ها به الزامات انتشار این داده‌ها و استانداردهای این حوزه نیز پرداخته شده که به‌عنوان نمونه می‌توان به پژوهش صورت گرفته به‌منظور ارائه روش جامع ارزیابی داده‌های دولتی باز با هدف افزایش کیفیت داده‌ها توسط مازوچی و همکاران اشاره کرد [۱۴].

۲-۲. پیشینه تقنینی

در حوزه داده باز، قانون مستقیم و مشخصی در کشور وجود ندارد. مقررات موجود نیز علاوه بر پراکنده و غیریکپارچه بودن، ضمانت اجرایی نداشته و سازمان‌ها خود را ملزم به اجرای آن نمی‌دانند و بنابراین سازمان فناوری اطلاعات نیز به‌عنوان متولی فعلی و اصلی این حوزه، قدرت چندانی در پیاده‌سازی آنها نداشته است. در کنار این، آیین‌نامه‌ها و شیوه‌نامه‌هایی به‌صورت محدود، در مورد نوع به اشتراک‌گذاری و تفکیک داده‌های مربوط به حریم خصوصی، امنیت و اسرار تجاری نیز وجود دارد، اما سازمان‌ها همچنان در این حوزه‌ها ابهام زیادی دارند و دغدغه‌های امنیتی، فرهنگ محرمانگی و نظیر آن، مانع از توسعه عملکرد آنها در این حوزه بوده است. در جدول ۲ به جزئیات قوانین و مقررات موجود در این زمینه اشاره شده است.

جدول ۲. سیاست‌ها، قوانین و مقررات مربوط به داده حکومتی باز در کشور

عنوان	ماخذ	تاریخ تصویب	متن مربوطه	حوزه موضوعی
سیاست‌ها				
سیاست‌های کلی نظام اداری	ابلاغیه‌های رهبری	۱۳۸۹/۱/۱۴	بند «۱۸» - شفاف‌سازی و آگاهی‌بخشی نسبت به حقوق و تکالیف متقابل مردم و نظام اداری با تأکید بر دسترسی آسان و ضابطه‌مند مردم به اطلاعات صحیح.	حق دسترسی مردم به اطلاعات
سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی	ابلاغیه‌های رهبری	۱۳۹۱/۱۱/۲۴	ماده (۱۱) - شفاف‌سازی و به‌هنگام‌سازی آمار و اطلاعات و تسهیل دسترسی به آن و اطلاع‌رسانی در مورد ابعاد فرصت‌های سرمایه‌گذاری و سرمایه‌گذاری در رشته‌های مختلف و مقابله جدی با استفاده از هرگونه دسترسی اطلاعات ویژه.	انتشار داده به‌صورت موردی
سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه	ابلاغیه‌های رهبری	۱۳۸۷/۱۰/۲۱	جزء «۳» بند «۲۱» - بهبود فضای کسب‌وکار کشور با تأکید بر ثبات محیط اقتصاد کلان، فراهم آوردن زیرساخت‌های ارتباطی، اطلاعاتی، حقوقی، علمی و فناوری مورد نیاز، کاهش خطرپذیری کلان اقتصادی، ارائه مستمر آمار و اطلاعات به‌صورت شفاف و منظم به جامعه	انتشار داده به‌صورت موردی
سند راهبردی فضای مجازی	شورای عالی فضای مجازی	۱۴۰۱/۶/۸	طراحی نظام حکمرانی داده‌ها، از قبیل انبارش، پردازش، تبادل، اشتراک‌گذاری، بهره‌برداری، تنظیم‌گری، امنیت، مالکیت، حریم خصوصی، طبقه‌بندی داده‌ها و کلان‌داده‌ها، برعهده وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	متولی تنظیم‌گری: وزارت ارتباطات
قوانین				
قانون مجازات انتشار و افشای اسناد	مصوبه مجلس	۱۳۵۳/۱۱/۲۹	ماده (۱) - اسناد دولتی عبارتند از هر نوع نوشته یا اطلاعات ثبت یا ضبط شده مربوط به وظایف و فعالیت‌های وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و شرکت‌های دولتی از قبیل {...} که در مراجع مذکور تهیه و یا به آن رسیده باشد. اسناد دولتی سری اسنادی است که افشای آنها مغایر با مصالح دولت و یا مملکت باشد. اسناد دولتی محرمانه اسنادی است که افشای آنها مغایر با مصالح خاص اداری سازمان‌های مذکور در این ماده باشد.	طبقه‌بندی داده‌ها
اصل (۵۵) قانون اساسی	قانون اساسی	۱۳۵۸/۹/۱۲	دیوان محاسبات به کلیه حساب‌های وزارتخانه‌ها، مؤسسات، شرکت‌های دولتی و سایر دستگاه‌هایی که به‌نحوی از انجا از بودجه کل کشور استفاده می‌کنند به‌ترتیبی که قانون مقرر می‌دارد رسیدگی یا حسابرسی می‌کند که {...}. این گزارش باید در دسترس عموم گذاشته شود.	انتشار داده به‌صورت موردی
اصل (۶۹) قانون اساسی	قانون اساسی	۱۳۵۸/۹/۱۲	مذاکرات مجلس شورای اسلامی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود. {...} گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از برطرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر گردد.	انتشار داده به‌صورت موردی
قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	مصوبه مجلس	۱۳۸۸/۱۱/۴	ماده (۱۰) - هر یک از مؤسسات عمومی باید جزء در مواردی که اطلاعات دارای طبقه‌بندی می‌باشد، در راستای نفع عمومی و حقوق شهروندی دست‌کم به‌طور سالیانه اطلاعات عمومی شامل عملکرد و ترازنامه (بیلان) خود را با استفاده از امکانات رایانه‌ای و حتی‌الامکان در یک کتاب راهنما که از جمله می‌تواند شامل موارد زیر باشد منتشر سازد و در صورت درخواست شهروند با اخذ هزینه تحویل دهد: {...}	انتشار داده به‌صورت موردی

عنوان	مآخذ	تاریخ تصویب	متن مربوطه	حوزه موضوعی
قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	مصوبه مجلس	۱۳۸۸/۱۱/۴	ماده (۱۱) - مصوبه و تصمیمی که موجد حق یا تکلیف عمومی است؛ قابل طبقه‌بندی به‌عنوان اسرار دولتی نمی‌باشد و انتشار آنها الزامی خواهد بود.	طبقه‌بندی داده‌ها
قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار	مصوبه مجلس	۱۳۹۰/۱۱/۱۶	ماده (۲۴) - دولت و دستگاه‌های اجرایی مکلفند به‌منظور شفاف‌سازی سیاست‌ها و برنامه‌های اقتصادی و ایجاد ثبات و امنیت اقتصادی و سرمایه‌گذاری، هرگونه تغییر سیاست‌ها، مقررات و رویه‌های اقتصادی را در زمان مقتضی قبل از اجرا، از طریق رسانه‌های گروهی به اطلاع عموم برسانند. تبصره - هیئت‌وزیران پس از کسب نظر مشورتی شورای گفتگو، زمان موضوع این ماده را تعیین و اعلام می‌کند. مواردی که محرمانه بودن آن اقتضا داشته باشد، با تشخیص بالاترین مقام دستگاه اجرایی، مستثناست.	انتشار داده به‌صورت موردی
قانون تجارت الکترونیکی	مصوبه مجلس	۱۳۸۲/۱۰/۱۷	ماده (۳۳) - فروشندگان کالا و ارائه‌دهندگان خدمات باید اطلاعات مؤثر در تصمیم‌گیری مصرف‌کنندگان جهت خرید و یا قبول شرایط را از زمان مناسبی قبل از عقد در اختیار مصرف‌کنندگان قرار دهند. حداقل اطلاعات لازم، شامل موارد زیر می‌باشد: {...}	انتشار داده به‌صورت موردی
قانون تجارت الکترونیکی	مصوبه مجلس	۱۳۸۲/۱۰/۱۷	ماده (۳۴) - تأمین‌کننده باید به‌طور جداگانه ضمن تأیید اطلاعات مقدماتی، اطلاعات زیر را ارسال نماید: الف) آدرس محل تجاری یا کاری تأمین‌کننده برای شکایت احتمالی. ب) اطلاعات راجع به ضمانت و پشتیبانی پس از فروش. ج) شرایط و فراگرد فسخ معامله به موجب مواد «۳۷» و «۳۸» این قانون. د) شرایط فسخ در قراردادهای انجام خدمات.	انتشار داده به‌صورت موردی
قانون تجارت الکترونیکی	مصوبه مجلس	۱۳۸۲/۱۰/۱۷	ماده (۵۹) - در صورت رضایت شخص موضوع (داده پیام) نیز به‌شرط آن که محتوای داده پیام وفق قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی باشد ذخیره، پردازش و توزیع (داده پیام) های شخصی در بستر مبادلات الکترونیکی باید با لحاظ شرایط زیر صورت پذیرد: {...}	مدیریت حریم خصوصی
قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار	مصوبه مجلس	۱۳۹۰/۱۱/۱۶	ماده (۱۹) - به‌منظور ایجاد شفافیت و امکان رقابت همه ذی‌نفعان در انجام معامله با دستگاه‌های اجرایی، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور موظف است با استفاده از امکانات و نیروی انسانی موجود خود، پایگاه ملی اطلاع‌رسانی مناقصات موضوع ماده «۲۳» قانون برگزاری مناقصات را به پایگاه اطلاع‌رسانی جامع معاملات بخش عمومی توسعه و ارتقا دهد. {...}	انتشار داده به‌صورت موردی
قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد	مصوبه مجلس	۱۳۸۵/۳/۲۱	ماده (۱۰) - گزارش‌دهی عمومی هر کشور عضو، با مدنظر قرار دادن نیاز به مبارزه با فساد، طبق اصول اساسی قانون داخلی خود، برحسب ضرورت اقدامات لازم را اتخاذ خواهد نمود تا شفافیت در بخش دولتی از جمله با توجه به تشکیلات، عملکرد و فرایندهای تصمیم‌گیری آن، ارتقا یابد.	شفافیت و مبارزه با فساد

عنوان	مآخذ	تاریخ تصویب	متن مربوطه	حوزه موضوعی
قانون برنامه پنج‌ساله ششم	مصوبه مجلس	۱۳۹۵/۱۲/۱۴	ماده (۲۹) - دولت مکلف است طی سال اول اجرای قانون برنامه نسبت به راه‌اندازی سامانه ثبت حقوق و مزایا اقدام کند و امکان تجمیع کلیه پرداخت‌ها به مقامات، روسا، مدیران کلیه دستگاه‌های اجرایی شامل {...} را فراهم نماید، به‌نحوی که میزان ناخالص پرداختی به هریک از افراد فوق مشخص شود و امکان دسترسی برای نهادهای نظارتی و عموم مردم فراهم شود. {...}	انتشار داده به‌صورت موردی
قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد	مصوبه مجلس	۱۳۸۷/۲/۲۹	ماده (۳) - دستگاه‌های مشمول بندهای «الف»، «ب» و «ج» ماده (۲) این قانون و مدیران و مسئولان آنها مکلفند: الف) کلیه قوانین و مقررات اعم از {...} را باید در دیدارگاه‌های الکترونیک به اطلاع عموم برسانند. ایجاد دیدارگاه‌های الکترونیک مانع از بهره‌برداری روش‌های مناسب دیگر برای اطلاع‌رسانی به‌هنگام و ضروری مراجعین نیست. ب) متن قراردادهای مربوط به معاملات متوسط و بالاتر موضوع قانون برگزاری مناقصات {...}، باید به پایگاه اطلاعات قراردادها وارد گردد. معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور موظف است حداکثر ظرف سه ماه پس از ابلاغ این قانون آیین‌نامه اجرایی آن شامل ضوابط و موارد استثنا، نحوه و میزان دسترسی عموم مردم به اطلاعات قراردادها را تهیه کند و به تصویب هیئت‌وزیران برساند و ظرف یک سال پایگاه اطلاعات قراردادها را ایجاد نماید. تبصره «۱» - قراردادهایی که ماهیت نظامی یا امنیتی دارد و نیز مواردی که به موجب قوانین، افشای اطلاعات آنها ممنوع می‌باشد و یا قراردادهای محرمانه از شمول این حکم مستثناست. تشخیص محرمانه بودن قراردادهای مذکور برعهده کارگروهی مرکب از معاونین وزیر اطلاعات و امور اقتصادی و دارایی و معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و معاون دستگاه مربوط حسب مورد است.	انتشار داده به‌صورت موردی
قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد	مصوبه مجلس	۱۳۸۷/۲/۲۹	ماده (۸) - به‌منظور پیشگیری از شکل‌گیری فساد، تکالیف ذیل حسب مورد برعهده معاونت‌های برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی و توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور است: الف) به تدوین سیاست‌ها و راهکارهای شفاف‌سازی اطلاعات و استقرار و تقویت نظام‌های اطلاعاتی و استانداردسازی امور و مستند کردن فعالیت‌های دستگاه‌های اجرایی برای ثبت و ضبط شفاف و جامع کلیه عملیات، اطلاع‌رسانی لازم به عموم مردم و همچنین تأمین نیازهای اطلاعاتی دستگاه‌های نظارتی و اطلاعاتی کشور اقدام نماید.	متولی تنظیم‌گری شفافیت و نظام‌های اطلاعاتی: معاونت‌های برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی و توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور

عنوان	مآخذ	تاریخ تصویب	متن مربوطه	حوزه موضوعی
قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد	مصوبه مجلس	۱۳۸۷/۲/۲۹	ماده (۲۸) - شورای دستگاه‌های نظارتی موضوع ماده (۲۱) قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه، موظف به اقدامات زیر است: الف- تهیه شاخص‌های اندازه‌گیری میزان سلامت اداری در دستگاه‌های موضوع بندهای «الف»، «ج» و «د» ماده (۲) این قانون و اعلام عمومی آنها. ب- اندازه‌گیری میزان سلامت اداری به‌صورت کلی و موردی و اعلام نتیجه بررسی به مسئولان و مردم حداکثر تا پایان شهریورماه سال بعد. ج- بررسی اقدامات دستگاه‌های مشمول قانون از راه تهیه گزارش درباره عملکرد و اجرای برنامه‌های پیشگیرانه و مقابله با فساد، اعلام قوت‌ها و ضعف‌ها و ارائه پیشنهاد به دستگاه‌های مسئول	انتشار داده به‌صورت موردی
قانون آیین دادرسی جرائم نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی	مصوبه مجلس (طرح- از طرف کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس)	۱۳۹۳/۷/۸	ماده (۶۵۴) - قوه قضائیه موظف است برای دادگستری استان‌های سراسر کشور، و دستگاه‌های تابعه قوه قضائیه، تارنمای (وبسایت) اختصاصی راه‌اندازی کند و مراجع مزبور موظفند اطلاعات ذیل را در آن ارائه کنند و آنها را روزآمد نگه دارند: الف- نمودار تشکیلاتی دادگاه‌ها، به تفکیک تخصص و سلسله‌مراتب قضایی، به‌همراه معرفی مسئولان و شرح وظایف و نحوه ارتباط با آنان، ب- نشانی و شماره تماس دادگاه‌ها، سایر دستگاه‌های تابعه قوه قضائیه و مراجع انتظامی در سطح استان، پ- پیوند به تارنماهای سایر مراجع قضایی و دستگاه‌های ذی‌ربط، ت- کلیه اطلاعات مورد نیاز برای محاسبه هزینه دادرسی، مانند بهای منطقه‌ای املاک، ث- آموزش آسان و قابل درک عمومی چگونگی اقامه دعوی برای شهروندان، ج- سمینارها یا نشست‌های الکترونیکی استانی قضایی زنده یا ضبط شده، چ- اطلاعات پژوهشی و علمی حقوقی- قضایی.	انتشار داده به‌صورت موردی
قانون مدیریت خدمات کشوری	مصوبه مجلس (طرح- از طرف کمیسیون مشترک)	۱۳۸۶/۷/۸	ماده (۲۶) - دستگاه‌های اجرایی مکلفند مردم را با حقوق و تکالیف خود در تعامل با دستگاه‌های اجرایی آشنا نموده و از طریق وسایل ارتباط جمعی به‌ویژه صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران سطح آگاهی عمومی در این زمینه را ارتقا داده و اطلاعات لازم را به‌نحو مطلوب و مناسب در اختیار مردم قرار دهند.	انتشار داده به‌صورت موردی
قانون مدیریت خدمات کشوری	مصوبه مجلس (طرح- از طرف کمیسیون مشترک)	۱۳۸۶/۷/۸	ماده (۲۷) - مردم در استفاده از خدمات دستگاه‌های اجرایی در شرایط مساوی از حقوق یکسان برخوردارند، دستگاه‌های اجرایی موظفند حداکثر ظرف سه ماه مراحل، زمان و کیفیت و استاندارد ارائه خدمات و تغییرات آنها را مستند و شفاف نموده و از روش‌های مختلف به اطلاع مردم برسانند و در صورت بروز هرگونه تخلف، مسئولین دستگاه‌های اجرایی مسئولیت پاسخ‌گویی به مردم و شکایت آنان را به عهده خواهند داشت.	انتشار داده به‌صورت موردی

عنوان	مآخذ	تاریخ تصویب	متن مربوطه	حوزه موضوعی
قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی	مصوبه مجلس	۱۴۰۱/۸/۱۰	ماده (۴) - داده‌ها و اطلاعات ملی با لحاظ مسائل امنیتی و با رعایت محرمانگی اطلاعات اشخاص در اختیار دولت جمهوری اسلامی ایران است. تبصره - دستگاه‌ها و نهادهای مشمول این قانون و ارائه‌دهندگان خدمات ذیل تنظیم‌گران بخشی موظفند امکان دسترسی و تبادل داده‌ها و اطلاعات ملی را صرفاً براساس سطوح دسترسی تعیین شده توسط کارگروه تعامل‌پذیری دولت الکترونیکی فراهم نمایند.	مالکیت داده و سطوح دسترسی
قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی	مصوبه مجلس	۱۴۰۱/۸/۱۰	ماده (۵) - دستگاه‌ها و نهادهای مشمول این قانون که براساس شرح وظایف مقرر در قوانین مربوط و نیز تکالیف ناشی از این قانون موظف به تولید، نگهداری، پردازش داده‌ها و اطلاعات می‌باشند، مکلفند در امر تولید، نگهداری، پردازش، حفظ امنیت و صیانت از داده‌های شخصی و تبادل و اشتراک‌گذاری و تکمیل و به‌روزرسانی داده‌ها و اطلاعات ملی، سیاست‌ها و نظامات مصوب شورای عالی فضای مجازی و مصوبات کارگروه تعامل‌پذیری دولت الکترونیکی را اعمال و اجرا نمایند. تبصره - تنظیم‌گران بخشی ملزم به اجرای مصوبات کارگروه فوق‌الذکر و اعمال سیاست‌ها و نظامات این قانون از طریق درج یا الحاق در پروانه یا مجوزهای فعالیت، تأسیس، موافقت اصولی یا قرارداد ارائه‌دهندگان خدمات ذیل خود هستند.	متولی تنظیم‌گری: کارگروه تعامل‌پذیری دولت الکترونیکی
قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی	مصوبه مجلس	۱۴۰۱/۸/۱۰	ماده (۷) - تبادل داده‌ها و اطلاعات بین دستگاه‌ها و نهادهای مشمول این قانون با دستگاه‌های اجرایی و یا کسب‌وکارها با رعایت اصول حفاظتی و امنیتی برعهده «مرکز ملی تبادل اطلاعات» وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات است.	متولی تسهیل‌گری: وزارت ارتباطات
قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی	مصوبه مجلس	۱۴۰۱/۸/۱۰	ماده (۱۰) - متولی اداره و به‌روزرسانی پایگاه‌های داده‌ها و اطلاعات پایه مطابق جدول ذیل تعیین می‌شود. این متولیان مکلفند براساس مصوبات کارگروه تعامل‌پذیری دولت الکترونیکی اقدامات اجرایی لازم را برای تحقق اهداف این قانون به اجرا گذارند.	توسعه پورتال‌های باز موردی
قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی	مصوبه مجلس	۱۴۰۱/۸/۱۰	ماده (۶) - اعمال تدابیر حفاظتی و امنیتی جهت صیانت از داده‌ها و اطلاعات و حفظ محرمانگی داده‌ها و اطلاعات اشخاص برعهده دستگاه‌ها و نهادهای مشمول این قانون و ارائه‌دهندگان خدمات ذیل تنظیم‌گران بخشی است که مسئول تولید، نگهداری یا پردازش‌کننده داده‌ها و اطلاعات هستند.	امنیت و حفاظت از داده
مقررات و آیین‌نامه‌ها				
آیین‌نامه اجرایی ماده (۸) قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	مصوبه هیئت‌وزیران	۱۳۹۴/۶/۲۲	ماده (۶) - اطلاعات عمومی که به متقاضی ارائه می‌شود، می‌تواند روی درگاه الکترونیک مؤسسه قرار گیرد.	انتشار داده به‌صورت موردی
آیین‌نامه اجرایی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	مصوبه هیئت‌وزیران	۱۳۹۳/۸/۲۱	ماده (۹) - مؤسسات مشمول قانون موظفند اطلاعاتی را که براساس قانون ملزم به انتشار آنها هستند، بلافاصله در درگاه خود درج نمایند. تبصره - مؤسسات مشمول قانون حق انتشار یا ارائه اطلاعات مربوط به حریم خصوصی و سایر موارد منع شده در قانون را ندارند مگر در مواردی که قوانین و مقررات، انتشار یا ارائه آنها را الزامی اعلام کرده باشد.	لزوم انتشار فهرست داده‌های قابل انتشار - مدیریت سطوح دسترسی

عنوان	مآخذ	تاریخ تصویب	متن مربوطه	حوزه موضوعی
آیین‌نامه اجرایی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	مصوبه هیئت وزیران	۱۳۹۳/۸/۲۱	ماده «۱» - «مؤسسات مشمول قانون موظفند نسبت به انتشار اطلاعات در بردارنده حقوق و تکالیف مردم از طریق رسانه‌های همگانی اقدام نمایند.	انتشار داده به صورت موردی
آیین‌نامه اجرایی تحقق دولت الکترونیک	مصوبه شورای عالی اداری	۱۳۸۱/۴/۱۵	ماده «۳» - «دستگاه‌های اجرایی مکلفند جهت تسهیل اطلاع‌رسانی بمردم، نحوه ارائه خدمات خود اعم از مراحل انجام کار، فرم‌های مورد نیاز، زمان مراجعه، آدرس ساختمان‌های مورد مراجعه را در شبکه اطلاع‌رسانی خود قرار دهند و حتی‌الامکان بخشی یا کل انجام خدمات را از طریق شبکه اطلاع‌رسانی ارائه نمایند.	انتشار داده به صورت موردی
آیین‌نامه اجرایی تحقق دولت الکترونیک	مصوبه شورای عالی اداری	۱۳۸۱/۴/۱۵	ماده «۴» - «سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور مکلف است نسبت به راه‌اندازی جایگاه اینترنت (Portal) به نام «مردم» به منظور دستیابی آسان و سریع عموم مردم به اطلاعات و خدمات دستگاه‌های اجرایی تا پایان سال ۱۳۸۲ اقدام نماید.	انتشار داده به صورت موردی
تصویب‌نامه مرکز داده دولت به همراه نظام به‌روزرسانی مستمر و برخط داده‌ها و اطلاعات	مصوبه هیئت وزیران	۱۳۸۵/۱۰/۱۲	۱. وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات (سازمان فناوری اطلاعات ایران) موظف است با همکاری سازمان اداری و استخدامی کشور و مرکز آمار ایران با استفاده حداکثری از توان و ظرفیت بخش غیردولتی به منظور استقرار زیرساخت‌ها و توسعه دولت الکترونیکی مبتنی بر مدیریت دانش و امکان داده‌کاوی و مشتمل بر موارد زیر را تا پایان سال ۱۳۹۶ اجرایی نماید: الف) ختم‌شی‌گذاری و ایجاد استانداردها و ضوابط نظام مدیریت و به‌روزرسانی داده و اطلاعات مبتنی بر خدمات دستگاه‌های اجرایی ب) ایجاد مرکز داده دولت به همراه نظام به‌روزرسانی مستمر و برخط داده‌ها و اطلاعات دولت با در نظر گرفتن مراکز داده پشتیبان مطمئن و امن پ) ایجاد مرجع نظام‌های داده‌ای و اطلاعات کشور (Data.Gov.Ir) {...} چ) نظارت و پایش کیفیت داده‌ها و اطلاعات دستگاه‌های اجرایی به طور مستمر.	ایجاد پایگاه داده باز یکپارچه
آیین‌نامه اجرایی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	مصوبه هیئت وزیران	۱۳۹۳/۸/۲۱	ماده «۷» - «مؤسسات مشمول قانون موظفند اطلاعات زیر را در درگاه خود بر اساس ضوابط و استانداردهای مندرج در تصویب‌نامه شماره ۱۹۲۶۳۰/ت۶۳۵۴۲ مورخ ۱۳۹۱/۱۰/۳ طراحی، درج و امکان دسترسی برخط و بیست و چهار ساعته در هفت روز هفته برای مراجعان فراهم نمایند: الف) شرح وظایف و الزامات قانونی. ب) قوانین و مقررات حاکم بر فعالیت‌های مؤسسه. پ) ساختار سازمانی و وظایف هر پست تا پایین‌ترین سطح سازمانی. ت) فهرست کلیه مدیران سازمان به همراه تلفن ثابت و رایانامه (ایمیل) سازمانی ایشان. ث) فهرست و امکان دسترسی به کلیه نهادهای تابعه و بالادست {...}	انتشار داده به صورت موردی

عنوان	ماخذ	تاریخ تصویب	متن مربوطه	حوزه موضوعی
آیین‌نامه توسعه خدمات الکترونیکی دستگاه‌های اجرایی	شورای عالی اداری	۱۳۹۳/۴/۱۰	<p>ماده «۲»- تمامی دستگاه‌های اجرایی موظفند شناسنامه خدمات خود را با محتوای زیر حداکثر تا پایان سال ۱۳۹۳ تهیه، در درگاه دستگاه مربوط انتشار و در دسترس عموم قرار دهند. معاونت نیز نسبت به بررسی مستندات شناسنامه خدمات اقدام و مراتب را در پنجره واحد ارائه خدمات قرار می‌دهد. شناسنامه خدمات شامل موارد زیر می‌باشد:</p> <ul style="list-style-type: none"> - کد خدمت - مبانی قانونی و مقررات ارائه خدمت - نوع خدمت (حاکمیتی - حمایتی- تصدی) بر اساس چارچوب قانون مدیریت خدمات کشوری - ذی‌نفعان خدمت - نیازمندی‌های اطلاعاتی و اسنادی خدمت از ذی‌نفع (در قالب کاربرگ‌های الکترونیک) - نیازمندی‌های اطلاعاتی خدمت نظیر مجوز، استعلام و . . از سایر دستگاه‌ها - نیازمندی‌های احراز هویت حقیقی و حقوقی - مجوز و تعرفه اخذ هزینه و شماره حساب آن - ذکر ضرورت‌های مراجعه حضوری - فرایند یا فرایندهای عملیاتی و زمانی بررسی و ارائه خدمت - فهرست واحدهای سازمانی درگیر در ارائه خدمت. 	انتشار داده به‌صورت موردی
آیین‌نامه توسعه خدمات الکترونیکی دستگاه‌های اجرایی	شورای عالی اداری	۱۳۹۳/۴/۱۰	<p>ماده «۵»- تبصره: معاونت، بانک اطلاعاتی صدور مجوزهای تمامی دستگاه‌های اجرایی کشور شامل: انواع مجوزها، مرجع، شیوه صدور، تمدید، لغو و احیا، هزینه، زمان و فرایند و مراحل انجام کار را با همکاری دستگاه‌های اجرایی تشکیل داده و به‌منظور اطلاع‌رسانی و شفاف‌سازی، دسترسی برخط مردم به آن را فراهم می‌کند.</p>	انتشار داده به‌صورت موردی
ضوابط سیاستی - نظارتی شبکه بانکی کشور	شورای پول و اعتبار	۱۳۸۷/۲/۹	<p>ماده «۳»- حداکثر حق الوکاله سپرده‌های سرمایه‌گذاری برای بانک‌ها سه درصد تعیین می‌شود.</p> <p>تبصره «۱»- بانک‌ها باید رقم حق الوکاله را پس از تصویب هیئت‌مدیره، در ابتدای سال از طریق روزنامه‌های کثیرالانتشار به اطلاع عموم مردم برسانند. این رقم یکی از زمینه‌های رقابت بانک‌ها خواهد بود.</p>	انتشار داده به‌صورت موردی

عنوان	مآخذ	تاریخ تصویب	متن مربوطه	حوزه موضوعی
حقوق شهروندی در نظام اداری	شورای عالی اداری	۱۳۹۵/۱۱/۹	<p>ماده «۱» اصول و مبانی حقوق شهروندی در نظام اداری منبعث از منشور حقوق شهروندی عبارتند از: {...}</p> <p>۳. امکان دسترسی سهل و بدون تبعیض شهروندان به مراجع صالح و بی‌طرف قضایی، اداری و نظارتی، به‌منظور دادخواهی آزادانه برای شهروندانی که، تصمیمات نهادهای اداری و یا کارکنان را خلاف قوانین و مقررات بدانند.</p> <p>۴. الزام به اطلاع‌رسانی تصمیمات و اقدامات اداری همه مسئولین و کارکنان دستگاه‌های اجرایی، که به‌نوعی حقوق و منافع مشروع شهروندان را تحت تأثیر قرار می‌دهند.</p> <p>۵. امکان دسترسی مستمر شهروندان به مدیران و کارکنان دستگاه‌های اجرایی برای پاسخ‌گویی و ارائه راهنمایی‌های لازم در چارچوب وظایف محوله.</p> <p>۶. الزام به ارائه و انتشار مستمر اطلاعات غیرطبقه‌بندی شده و مورد نیاز شهروندان توسط دستگاه‌های اجرایی.</p> <p>۷. امکان دسترسی شهروندان به اطلاعات شخصی خود که توسط اشخاص و مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات عمومی جمع‌آوری و نگهداری می‌شود و اجتناب از ارائه اطلاعات خصوصی شهروندان به دیگران، بدون وجود قانون الزام‌آور یا رضایت خود فرد.</p>	لزوم انتشار داده باز
حقوق شهروندی در نظام اداری	شورای عالی اداری	۱۳۹۵/۱۱/۹	<p>ماده «۴» حق برخورداری از اعمال بی‌طرفانه قوانین و مقررات</p> <p>۱. بخشنامه‌ها، دستورالعمل‌ها و مکاتبات اداری در دستگاه‌های اجرایی، باید به‌گونه‌ای تنظیم و ابلاغ شوند که برای مردم ساده، شفاف و قابل دسترس بوده و از هرگونه تبعیض در ابلاغ و اجرای بخشنامه‌ها، شیوه‌نامه‌ها، تصمیمات و دستورات اداری نسبت به مردم اجتناب شود. بدیهی است رفتار متفاوت حمایتی که بر مبنای معلولیت، سالمندی یا سایر وضعیت‌های نوعاً قابل توجه صورت می‌گیرد، تبعیض محسوب نمی‌شود.</p>	انتشار داده به‌صورت موردی

عنوان	ماخذ	تاریخ تصویب	متن مربوطه	حوزه موضوعی
حقوق شهروندی در نظام اداری	شورای عالی اداری	۱۳۹۵/۱۱/۹	<p>ماده «۸»- حق آگاهی به‌موقع از تصمیمات و فرایندهای اداری و دسترسی به اطلاعات مورد نیاز ۱. مردم حق دارند براساس اطلاعاتی که دستگاه‌های اجرایی در دسترس قرار می‌دهند یا منتشر می‌کنند، برنامه‌های خود را تنظیم کنند. {...}</p> <p>۶. اطلاعات مورد نیاز مردم باید از روش‌های مختلف نظیر موارد ذیل در اختیار آنها قرار داده شوند:</p> <p>الف) نصب تابلوی راهنما در مبادی ورودی و معرض دید مراجعین و نیز تارنما (وبسایت) و درگاه (پورتال) اینترنتی.</p> <p>ب) تهیه و توزیع بروشور و کتاب راهنمای مراجعین.</p> <p>ج) راه‌اندازی خط تلفن گویا.</p> <p>د) نصب نام، پست سازمانی و رئوس وظایف متصدیان انجام کار در محل استقرار آنان. {...}</p> <p>۱۰. دستگاه‌های اجرایی باید متناسب با مراجعات، به‌منظور بهبود مستمر نظام ارائه خدمت و افزایش رضایت‌مندی مراجعان، به طرق مناسب اطلاع‌رسانی نموده و حسب میزان اهمیتی که اطلاع مردم از فعالیت‌های آنها دارد، جلسات پرسش و پاسخ با اصحاب رسانه برگزار کنند. {...}</p> <p>۱۲. دستگاه‌های اجرایی باید در فعالیت‌های اطلاع‌رسانی خود نکات زیر را مورد توجه قرار دهند:</p> <p>الف) مفید بودن اطلاعات قابل دسترس یا ارائه شده، {...}</p> <p>ب) درست بودن اطلاعات ارائه شده، {...}</p> <p>ج) به‌روز بودن اطلاعات قابل دسترس یا ارائه شده، {...}</p> <p>د) به‌موقع بودن اطلاع‌رسانی، {...}</p> <p>ه) کامل بودن اطلاع‌رسانی، {...}</p>	انتشار داده به‌صورت موردی
ضوابط فنی اجرایی توسعه دولت الکترونیک	مصوبه شورای اجرایی فناوری اطلاعات	۱۳۹۲/۱۲/۲۰	<p>ماده «۹»- تبصره «۱»- شناسنامه خدمات باید با رویکرد یکسان‌سازی فرایند ارائه خدمات در واحدهای مختلف دستگاه تدوین شود و در درگاه دستگاه انتشار و در دسترس عموم قرار گیرد.</p>	انتشار داده به‌صورت موردی
ضوابط فنی اجرایی توسعه دولت الکترونیک	مصوبه شورای اجرایی فناوری اطلاعات	۱۳۹۲/۱۲/۲۰	<p>ماده «۲۹»- وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است اقدامات زیر را به عمل آورد: برنامه‌ریزی و اجرای روش دریافت و پرداخت الکترونیکی در کلیه پیشخوان‌های ارائه خدمات در کشور و همچنین محیط‌های اینترنتی برای تعاملات مالی دولتی و ارتقای توان مدیریت مالی دولت با استفاده از سوئیچ خزانه زیرنظر خزانه‌داری کل کشور. برای نظارت بر خط روی حساب‌های دولتی و گردش مالی مربوط، از ابتدای سال اول ابلاغ مصوبه. تأمین خدمات اطلاع‌رسانی الکترونیکی از طریق پنجره واحد تجاری ایران (شامل اطلاعات و خدمات تجارت و بازرگانی داخلی و بین‌المللی) برای تسهیل تجارت الکترونیکی در کشور در هماهنگی با پنجره واحد گمرکی به‌عنوان زیرمجموعه و پنجره واحد ملی به‌عنوان فوق مجموعه از ابتدای سال دوم ابلاغ مصوبه. استقرار گمرک نوین را بر مبنای رویه‌های استاندارد بین‌المللی و مدیریت خط‌پذیری هوشمند از ابتدای ابلاغ مصوبه آغاز کند؛ به‌نحوی که خدمات گمرکی از طریق درگاه‌های الکترونیکی در دسترس ذی‌نفعان به‌صورت تعاملی قرار گیرد و گزارش پیشرفت آن را در بازه‌های ۶ ماهه به اطلاع عموم برساند.</p>	انتشار داده به‌صورت موردی

عنوان	مآخذ	تاریخ تصویب	متن مربوطه	حوزه موضوعی
ضوابط فنی اجرایی توسعه دولت الکترونیک	مصوبه شورای اجرایی فناوری اطلاعات	۱۳۹۲/۱۲/۲۰	ماده «۳۹»- دستگاه‌های اجرایی باید ضوابط بهره‌برداری از خدماتی را که به صورت الکترونیکی راه‌اندازی می‌کنند، در چارچوب مصوبات و ضوابط تعیین شده از سوی شورا، جهت اطلاع عموم به‌طور شفاف اعلام نمایند؛ به نحوی که استفاده از آن برای بهره‌برداران و شهروندان با ابهام روبه‌رو نباشد.	انتشار داده به صورت موردی
مصوبه یکم جلسه شانزدهم شورای اجرایی فناوری اطلاعات	مصوبه شورای اجرایی فناوری اطلاعات	۱۳۹۹/۷/۷	ماده «۱»- شفافیت و دسترسی آزاد شهروندان به داده‌های باز دستگاه‌های اجرایی: بند «۱»- کلیه دستگاه‌های اجرایی مکلفند زیر درگاه/ وبسایت شفافیت را تحت دامنه رسمی دستگاه ترجیحاً به نام Shafaf، ایجاد و از طریق آن، داده‌های ذیل را ظرف سه ماه در دسترس مردم قرار دهند: ۱. هزینه‌کرد ۶ ماهه و عملکرد مالی سالیانه دستگاه‌های اجرایی و نهادهای وابسته ۲. معاملات دولتی، تفاهم‌نامه‌ها، موافقت‌نامه‌ها، قراردادها و روش انتخاب ۳. دارایی‌های غیرمنقول و اموال امانی (مالی و سرمایه‌ای) ۴. آمار و اطلاعات عملکرد اجرای برنامه‌های توسعه، تکالیف قانونی و برنامه‌های راهبردی ۵. کلیه قوانین، مقررات و پیش‌نویس مصوبات مربوط به دستگاه یا پیشنهادی به سایر مراجع ۶. کلیه مجوزهای صادره به همراه فهرست گیرندگان مجوز {...} ماده «۱» تبصره «۲»- نحوه ارائه اطلاعات در درگاه شفافیت ۱. نشر داده‌ها به شیوه قابل خواندن توسط افراد و ماشین ۲. دسترسی بدون درخواست داده و بدون هزینه بودن دریافت داده ۳. امکان دریافت یک‌جای داده‌ها و اطلاعات ۴. ایجاد آرشیو داده‌ها و اطلاعات با پوشش زمانی مطلوب ۵. تضمین به‌روز بودن داده‌ها ۶. تفکیک داده و اطلاعات مربوط به اطلاعات شخصی و عدم انتشار آنها	شفافیت داده‌های خاصی از دستگاه‌ها، به صورت معمول ذیل دامنه Shafaf.Ir
مصوبه یکم جلسه شانزدهم شورای اجرایی فناوری اطلاعات	مصوبه شورای اجرایی فناوری اطلاعات	۱۳۹۹/۷/۷	ماده «۱» «تبصره ۱»- نشر اطلاعات و داده‌های طبقه‌بندی شده ممنوع است.	طبقه‌بندی
مصوبه یکم جلسه شانزدهم شورای اجرایی فناوری اطلاعات	مصوبه شورای اجرایی فناوری اطلاعات	۱۳۹۹/۷/۷	بند «۲»- کلیه دستگاه‌های اجرایی مکلفند، فراداده‌ها و حسب مورد داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز کسب‌وکارها و شهروندان را در درگاه یکپارچه داده‌های باز کشور Data.Gov.Ir در دسترس قرار دهند. سازمان فناوری اطلاعات ایران مسئول ایجاد، نگهداری و توسعه درگاه مذکور بوده و کلیه دستگاه‌های اجرایی موظف به همکاری با سازمان فناوری اطلاعات ایران خواهند بود. سازمان فناوری اطلاعات نسبت به ایجاد امکان درخواست داده‌های موضوع این مصوبه را توسط شهروندان فراهم نماید.	لزوم توسعه پورتال ملی داده یکپارچه

عنوان	مآخذ	تاریخ تصویب	متن مربوطه	حوزه موضوعی
مصوبات جلسه یازدهم کارگروه تعامل پذیری دولت الکترونیکی کشور	کارگروه تعامل پذیری دولت الکترونیکی	۱۳۹۹/۳/۲۲	مصوبه شماره یک با توجه به ارائه گزارش مربوط به داده‌های باز و الگوبرداری دسترسی داده‌های دولت در اجرای بندهای «۴» و «۹» از وظایف و اختیارات کارگروه، مقرر شد انتشار داده‌های باز در قالب سامانه یکپارچه Data.Gov.Ir و در وبگاه دستگاه اجرایی مربوط ارائه شود. دستگاه‌های ذی‌ربط موظفند دادگان (Dataset) مربوط به هر یک را برای طرح و تصویب به کارگروه تعامل‌پذیری دولت الکترونیکی ارائه نمایند. تبصره دستگاه‌های اجرایی لازم است تا دسترسی به داده‌های باز خود را در سایت Data.Gov.Ir درج نمایند و براساس مفاد مصوبه سیزدهم شورای اجرایی فناوری اطلاعات برای مواردی که ابهام در خصوص دامنه شمول، مصادیق و نحوه انتشار وجود دارد جهت بررسی و اتخاذ تصمیم به کارگروه تعامل‌پذیری دولت الکترونیکی ارجاع نمایند.	لزوم توسعه پورتال داده ملی یکپارچه
شیوه‌نامه تشخیص و تفکیک اسرار دولتی از اطلاعات عمومی	مصوبات هیئت‌وزیران	۱۳۹۹/۱/۳۰	این شیوه‌نامه براساس ماده «۱۸» قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات مصوب ۱۳۸۷ و آیین‌نامه‌های اجرایی آن، در تاریخ ۱۳۹۷/۱۰/۳۰ به تصویب کمیسیون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات رسیده است. بند اول: تشخیص اسرار دولتی بند دوم: اطلاعاتی که طبقه‌بندی آنها طبق قانون مجاز نیست بند سوم: درخواست خروج اطلاعات از طبقه‌بندی بند چهارم: رسیدگی به اعتراض‌ها از طبقه‌بندی‌های خلاف قاعده	طبقه‌بندی داده‌ها

مآخذ: یافته‌های تحقیق

۳. زیست‌بوم سکو داده حکومتی باز

اندازه‌گیری داده باز^۳ [۲۲] نشان می‌دهند که بسیار محتمل است این امر به دلیل فقدان حکمرانی سکو^۴ مؤثر در این حوزه باشد.

توصیف معماری یک زیست‌بوم سکو داده حکومتی باز، درک بهتری از چگونگی عملکرد و عناصر آن ایجاد می‌کند (شکل ۱). در این پژوهش از یک معماری استفاده شده که در آن زیست‌بوم به دو بخش هسته و پیرامون تقسیم شده است [۲۳]. هسته زیست‌بوم سکو، توسط متولی سکو که در مرکز زیست‌بوم قرار دارد اداره می‌شود. هسته شامل ماژول‌هایی از مجموعه داده‌هاست که متولی سکو آنها را از سمت سازمان‌های حکومتی ارائه‌دهنده جمع‌آوری کرده و بر کیفیت آنها نظارت می‌کند. توسعه‌دهندگان می‌توانند به این مجموعه داده‌ها دسترسی داشته و از آنها در برنامه‌ها و سرویس‌های نوآورانه خود استفاده کنند. در اینجا، خدمات نوآورانه توسعه‌دهندگان به‌عنوان مکمل سکو شناخته می‌شود که از دیدگاه معماری، در بخش پیرامونی سکو نوآوری قرار دارند که حکمرانی آن متمایز و جدا از معماری اصلی است.

سکوی داده حکومتی باز، بستری است که مجموعه داده‌هایی را برای ارائه به اشخاص ثالث فراهم کرده و به‌عنوان سکوی نوآوری^۱ شناخته می‌شود. منظور از سکوهای نوآوری، سکوهایی هستند که سایر بازیگران، با استفاده از خدمات آنان، می‌توانند محصولات، خدمات یا فناوری‌های مکملی را توسعه دهند.^۲ سکوهای نوآوری یک پدیده نوظهور در ۱۰ سال گذشته هستند و به دلیل پتانسیل رشد نوآوری، کمک به خدمات عمومی بهتر، افزایش شفافیت و ارائه مزایای اجتماعی گسترده، بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته‌اند [۱۴].

علاقه به تحقیق در مورد زیست‌بوم سکو داده حکومتی باز، از این واقعیت ناشی می‌شود که با وجود گذشت بیش از یک دهه از توسعه ابتکارات داده‌های باز، مزایای اقتصادی و اجتماعی اندکی به دست آمده است. از جمله ریشه‌های این امر، می‌توان به مواردی همچون کیفیت پایین یا نقص داده‌ها [۲۱-۱،۱۵] عدم تطابق بین داده‌های مورد نیاز و داده‌های منتشر شده [۲۱] و وجود موانع فنی برای مشارکت و فقدان مهارت و آموزش کاربران [۱۵،۱۶،۱۹] اشاره کرد. در این راستا، منابعی مانند شاخص

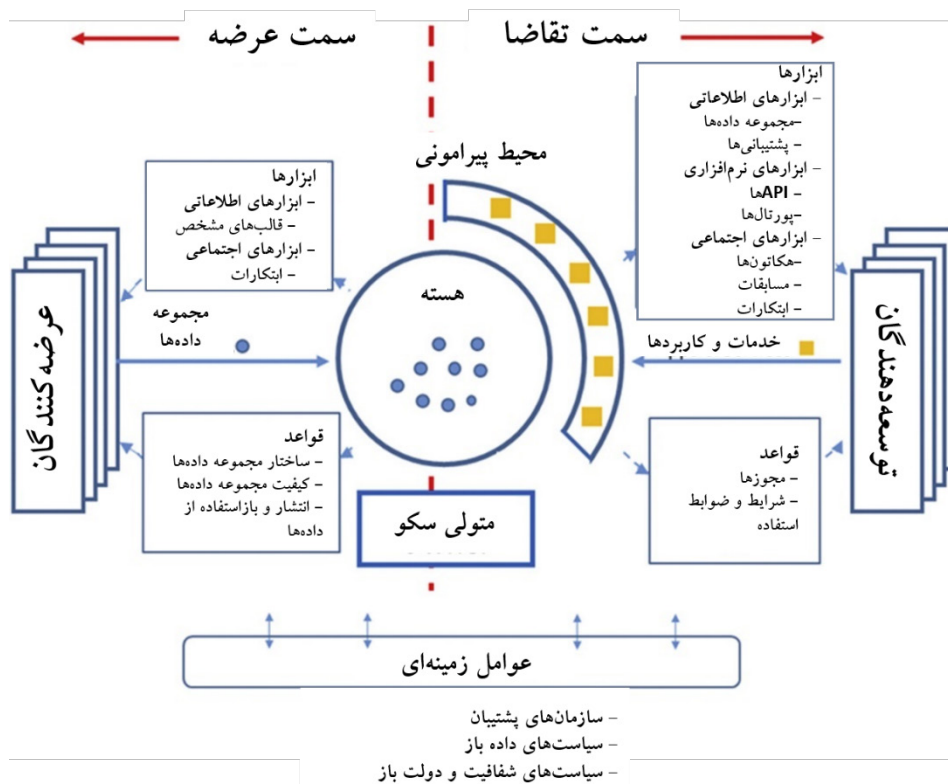
1. Innovation Platform

۲. تحقیقات روی سکوهای دیجیتال معمولاً به دو نوع ویژگی احتمالی سکو می‌پردازد: آنهایی که تراکنش‌ها را امکان‌پذیر می‌کنند و آنهایی که نوآوری برنامه‌ها و خدمات را ممکن می‌سازند. سکوهای تراکنش، میانجی‌گری و مبادله بین دو یا چند گروه از بازیگران را انجام می‌دهند و نمونه‌هایی از آن شامل فروشگاه‌های اپلیکیشن، سکوهای رسانه‌های اجتماعی و سکوهای اقتصاد اشتراک‌گذاری است. در مقابل، سکوهایی که نوآوری را ممکن می‌سازند، به‌عنوان پایه‌هایی عمل می‌کنند که سایر شرکت‌ها می‌توانند محصولات، خدمات یا فناوری‌های مکمل را براساس آن ایجاد کنند. به‌عنوان نمونه‌ای از این دسته دوم، می‌توان به سیستم عامل‌های تلفن همراه مانند اندروید اشاره کرد، که توسط یک تیم ارائه شده و توسط توسعه‌دهندگان شخص ثالث برای ساخت و نوآوری خدمات استفاده می‌شود. سکوهای داده حکومتی باز از این منظر دوم بررسی می‌شوند، زیرا مجموعه داده‌هایی را برای نوآوری خدمات به اشخاص ثالث ارائه می‌دهند.

3. Open Data Barometer

4. Platform Governance

شکل ۱. مدل حکمرانی پیشنهادی زیست‌بوم سکوداده حکومتی باز [۲۳]

ابعاد اجتماعی، مانند فراهم کردن بسترهای مشارکت). قواعد نیز نحوه انجام وظایف هر دو طرف را تنظیم کرده و نتایج مربوطه را کنترل می‌کنند (مانند ارائه مجوز انتشار یا استفاده، مشخص کردن شرایط کاربری، پروتکل‌های انتشار داده و ...). لازم به ذکر است که عوامل زمینه‌ای در کارایی این ابزارها و قواعد در یک بستر مشخص نقش مهمی دارند.

در سمت تقاضا، متولی سکو از سه دسته ابزار مختلف برای تأمین منابع توسعه‌دهندگان استفاده می‌کند: ۱. ابزارهای اطلاعاتی که شامل مجموعه‌های داده و همچنین لوازم پشتیبانی مانند راهنماها و ویدئوها می‌باشد، ۲. ابزارهای نرم‌افزاری مانند رابط‌های برنامه‌نویسی^۱ و پورتال‌های وب که امکان دسترسی به مجموعه‌های داده از سکو را برای توسعه اپلیکیشن‌ها و خدمات فراهم می‌کند و ۳. ابزارهای اجتماعی مانند برگزاری هکاتون‌ها^۲، رقابت‌ها و سایر فعالیت‌ها که

1. Api

۲. منظور از هکاتون‌های داده باز، یک رویداد یا مسابقه مختص به توسعه و بهبود داده‌های باز است. در یک هکاتون داده باز، توسعه‌دهندگان، طراحان، و کارشناسان داده با هم مشارکت می‌کنند تا در یک مدت زمانی معین، پروژه‌ها و اپلیکیشن‌های مبتنی بر داده‌های باز را ایجاد یا بهبود بخشند. هدف این رویدادها افزایش شفافیت، دسترسی به داده‌ها، و ایجاد راه‌حل‌های نوآورانه بر مبنای داده‌های عمومی است. شرکت‌کنندگان به صورت تیمی یا فردی پروژه‌هایی را ایجاد می‌کنند که معمولاً بهبود، تحلیل یا ارتقای داده‌های موجود در سایت‌های داده باز مختلف را هدف قرار می‌دهند. این نوع رویدادها از تبادل ایده‌ها، همکاری، و ایجاد نرم‌افزارها و ابزارهای مفید برای جامعه استفاده می‌کنند و به‌عنوان یک وسیله برای ترویج حکومت باز و داده باز شناخته می‌شوند.

داده‌ها در ساختاری مناسب عرضه شوند، قابل استفاده هستند و ۲. ابزارهای اجتماعی که برای جلب همکاری سازمان‌های دولتی و عمومی استفاده می‌شوند. همچنین متولی سکو از قواعد قراردادی برای ایمن‌سازی ارائه مجموعه‌های داده باکیفیت به منظور فراهم ساختن یک سکو داده حکومتی باز کاربردپذیر استفاده می‌کند. از جمله این قواعد می‌توان به توافق‌نامه‌هایی که برای مشخص کردن قالب مجموعه‌های داده کاربرد دارند، راهنماهایی که برای تولید و ارزیابی کیفیت مجموعه‌های داده استفاده می‌شوند و همچنین قوانین مربوط به انتشار و استفاده از داده اشاره کرد [۲۳].

جدول ۳، اجزای کلیدی بررسی یک زیست‌بوم سکو داده حکومتی باز را به صورت خلاصه نشان می‌دهد.

توسعه‌دهندگان را ترغیب به استفاده از مجموعه‌های داده می‌کند. همچنین متولی سکو از قواعد برای اداره نحوه استفاده توسعه‌دهندگان از مجموعه داده‌های موجود جهت ایمن‌سازی سکو و جلوگیری از سوءاستفاده استفاده می‌کند. این اجزاء به تضمین امنیت حکمرانی سکو، در قالب تعیین قوانین قراردادی مانند مجوزها و شرایط استفاده، که محدودیت‌هایی را بر روی نحوه استفاده توسعه‌دهندگان از مجموعه داده‌ها قرار می‌دهد، کمک می‌کنند.

در سمت عرضه، متولی سکو از قواعد و ابزارهای خود برای مدیریت مجموعه داده‌ها استفاده می‌کند. به صورت کلی دو دسته ابزار در تعامل با سازمان‌های دولتی وجود دارد: ۱. ابزارهای اطلاعاتی (مانند قالب‌ها و شمای مجموعه داده‌های قابل انتشار) که توسط وزارتخانه‌ها برای اطمینان از اینکه

جدول ۳. مؤلفه‌های کلیدی برای تجزیه و تحلیل حکمرانی زیست‌بوم سکو داده حکومتی باز [۲۳]

توضیح	مؤلفه‌های زیست‌بوم سکو
بخش مرکزی معماری یک سکو نوآوری که شامل ماژول‌های عملکرد یا داده‌هایی است که می‌توان با استفاده از آنها، برنامه‌ها و خدمات نوآورانه ایجاد کرد.	معماری هسته
بخشی از معماری یک سکو نوآوری، بیرون از هسته، که خدمات و برنامه‌هایی براساس ماژول‌های هسته ارائه می‌شود. حاکمیت معماری پیرامونی جدا از حاکمیت هسته است.	معماری پیرامونی
نهاد(هایی) که مسئولیت و اختیار اداره تعاملات بین بازیگران زیست‌بوم و سکو نوآوری و همچنین کنترل تکامل سکو را برعهده دارند.	متولی سکو
بازیگرانی (عموماً دستگاه‌های دولتی و عمومی) که ماژول‌های هسته (مجموعه داده‌ها) را به معماری اصلی یک سکو نوآوری ارائه می‌کنند. این فرایند توسط مالک سکو اداره می‌شود. ارائه ماژول‌های جدید برای تکامل مداوم یک سکو نوآوری ضروری است.	عرضه‌کنندگان
بازیگرانی که ماژول‌های عملکرد یا داده‌ها را از معماری اصلی گرفته و آنها را با سایر مجموعه داده‌ها ترکیب می‌کنند تا برنامه‌های کاربردی و خدماتی ارائه دهند که در معماری پیرامونی قرار می‌گیرند. توسعه‌دهندگان معمولاً شامل کارآفرینان، طرفداران شفافیت و اعضای جامعه فناوری مدنی هستند. تعامل توسعه‌دهندگان با یک سکو، توسط متولی سکو کنترل می‌شود.	توسعه‌دهندگان (کاربران)
اقدامات ارائه شده توسط متولی سکو، ناظر به تأمین منابع مورد نیاز، که اعضای زیست‌بوم را قادر می‌سازد به خوبی نقش خود را انجام دهند.	ابزارها
تنظیم‌گری و تعیین رویه‌هایی توسط متولی سکو، که اعضای زیست‌بوم را از انجام اقداماتی که ممکن است به سکو آسیب برساند محدود کرده و در نتیجه به ایمن‌سازی آن کمک می‌کند.	قواعد

۴. توصیف زیست‌بوم پورتال ملی داده باز در ایران

چندانی به مشارکت در آن، به غیر از زمان‌های محدودی که منجر به دریافت امتیاز برای آنها می‌شد، داشتند و نه کاربران توانستند استفاده چندانی از آن بکنند. سازمان فناوری اطلاعات هم بیشتر بر بعد فنی راه‌اندازی چنین سامانه‌ای متمرکز بوده و تقریباً به راه‌های توسعه مشارکت ذی‌نفعان توجه لازم را نداشته است.

با مشارکت متخصصین فنی و سیاستی این حوزه، این سامانه در سال ۱۴۰۲ بازطراحی شد و مجدداً در اختیار مردم قرار گرفت. وجود راهنمای استفاده از سامانه برای کاربران و راه‌اندازی بخش‌هایی به‌منظور جمع‌آوری انواع خلق ارزش افزوده از داده‌ها و همچنین بخشی برای درخواست داده‌های خاص، از جمله اصلاحات این سامانه نسبت به نسخه قبلی است؛ اما همچنان در ابعاد نهادی، ساختاری و اجتماعی استفاده از داده، تغییر قابل توجهی رخ نداده است.

چنانچه گفته شد، درگاه ملی مجموعه داده‌های باز و کاربردی یا پورتال ملی داده باز را می‌توان اصلی‌ترین اقدام کشور در حوزه داده حکومتی باز به‌شمار آورد. این سامانه در تلاش بوده است تا با گردآوری داده و فراداده از دستگاه‌های مختلف حکومتی، آنها را به عموم مردم ارائه دهد و اهداف اقتصادی و اجتماعی مورد انتظار از داده حکومتی باز را محقق کند. با توجه به اینکه هدف این سامانه این بوده که کاربران، با استفاده از خدمات پلتفرم که از سمت ارائه‌دهندگان داده جمع‌آوری شده، محصولات، خدمات یا فناوری‌های مکملی را توسعه دهند، می‌توان آن را ذیل مفهوم سکوی داده حکومتی باز بررسی کرد. جزئیات این بررسی در ادامه این بخش آورده شده است.

۴-۱. راه‌اندازی سکوی

نسخه اولیه پورتال ملی داده باز در سال ۱۳۹۵، طبق مصوبه یازدهم کارگروه تعامل‌پذیری و مصوبه شانزدهم شورای اجرایی فناوری اطلاعات، دسترسی به داده‌های دولت و انتشار آن در قالب سامانه Data.Gov.Ir راه‌اندازی شد. این سامانه یا به‌عبارتی سامانه ملی کاتالوگ و مجموعه داده‌های باز و کاربردی کشور، تحت نظارت و تولی سازمان فناوری اطلاعات ایران راه‌اندازی شده و هدف اصلی آن، ایجاد و نگهداری فراداده و مجموعه داده‌های باز یکپارچه از دستگاه‌های ذی‌ربط و فراهم کردن ابزارهای پیشرفته برای جستجوی این داده‌ها در سطح ملی ذکر شده بود. هرچند در عمل، نه دستگاه‌ها تمایل

۴-۲. عرضه مجموعه داده‌ها

تا سال ۱۴۰۱، ۶۷۴۵ مجموعه داده از ۲۰۸ دستگاه کشور بر روی پورتال ملی داده بارگذاری شده است. طبق برآوردهای صورت گرفته، ۹۵ درصد این مجموعه داده‌ها (۶۰۷۸ مجموعه داده) منحصر به فرد می‌باشند که این تعداد را می‌توان براساس داشتن فایل پیوست برای دانلود، قابلیت استخراج‌پذیری و ماشین‌خوان بودن نیز به‌صورت دقیق‌تر بررسی کرد که در جدول ۴ آورده شده است.

جدول ۴. جزئیات بررسی مربوط به مجموعه داده‌های موجود بر روی پورتال ملی داده باز (تاسال ۱۴۰۱)

درصد	تعداد	تفکیک رکوردهای منحصر به فرد سامانه	
۹۲٪	۵۶۱۰	رکوردهای دارای فایل پیوست (فایل داده)	فایل پیوست
۸٪	۴۶۸	رکوردهای بدون فایل پیوست (فایل داده)	
۵۸٪	۳۵۴۱	رکوردهای با قابلیت استخراج مجموعه داده از فایل پیوست	استخراج‌پذیری مجموعه داده
۳۴٪	۲۰۶۹	رکوردهای با عدم قابلیت استخراج مجموعه داده از فایل پیوست	
۲۸٪	۱۶۸۸	رکوردهای با فرمت ماشین‌خوان	قالب ماشین‌خوان
۶۴٪	۳۹۲۲	رکوردهای با فرمت غیرماشین‌خوان	
۲۹٪	۱۷۷۲	تعداد کل نقشه‌ها از رکوردهای پایش شده	

حمایت کند. ارزیابی دستگاه‌های دولتی در قالب برنامه‌هایی همچون جشنواره شهید رجایی از جمله دیگر اقداماتی است که در بازه‌های کوتاهی منجر به انتشار مجموعه داده‌هایی شده که البته با در نظر نگرفتن فرایندی به‌منظور ارزیابی کیفیت و همچنین مورد نیاز کاربر بودن آن، ممکن است سازمانی با انتشار تعداد زیادی مجموعه داده بی‌کیفیت که کاربردی هم ندارند، امتیاز بالایی دریافت کرده باشد. مصاحبه‌شوندگان به‌صورت کلی، نبود انگیزه در سمت عرضه برای مشارکت بیشتر را یکی از چالش‌های فعلی توسعه اقدامات داده حکومتی باز در کشور دانسته‌اند.

به‌عنوان نمونه‌ای از ابزارهای اطلاعاتی این حوزه در کشورهای دیگر، می‌توان به فرانسه اشاره کرد که `Schema.Data`، `Gouv.Fr` را برای ارائه تمامی شمای‌های داده^۱ عمومی قابل استفاده راه‌اندازی کرده که منتشرکنندگان داده می‌توانند از آن برای شناخت ساختارها و الگوهای مورد انتظار انتشار داده استفاده کنند. این شماها همچنین امکان ارزیابی سیستماتیک تطبیق ساختار مجموعه داده‌های منتشر شده با یکی از شماها را فراهم می‌کنند. به‌عنوان نمونه‌ای دیگر، `Publish.Etala`، `Studio` ابزار دیگری است که ارائه‌دهندگان داده در این کشور را در فرایند بارگیری/ بارگذاری داده‌ها چه از طریق فرم و چه از طریق صفحات گسترده پشتیبانی می‌کند. در آمریکا نیز ذیل سامانه `Resources.Data.Gov` که از داخل سامانه `Data.Gov` قابل دسترسی است و ناظر به قانون داده‌های دولت باز ایجاد شده، یک مخزن آنلاین از سیاست‌ها، ابزارها، مطالعات موردی و سایر منابع برای حمایت از حکمرانی داده، مدیریت، تبادل و استفاده، توسعه مهارت و مطالعات موردی در دسترس سازمان‌های دولتی و فدرال قرار داده شده است که ابزار اطلاعاتی مفیدی به‌شمار می‌رود.

ازجمله ابزارهای اجتماعی مشاهده شده در سایر کشورها، می‌توان به برگزاری رویدادهای یک‌روزه به‌منظور آشنایی کارکنان دولتی با اقدامات داده حکومتی باز و شبکه‌سازی بین آنان، معرفی قالب‌هایی مشخص برای انتشار داده و نیز مشخص کردن نوع ارزیابی کیفیت مجموعه داده‌ها و استانداردهای انتشار داده در آرژانتین اشاره کرد. در مکزیک نیز برگزاری

چنانچه مشخص است، از میان رکوردهای منحصر به فرد پایش شده، ۵۶۱۰ مورد (۹۲ درصد) دارای فایل پیوست بوده‌اند. از حیث فرمت داده‌ها و ماشین‌خوان بودن نیز می‌توان گفت که تنها ۱۶۸۸ مورد از کل رکوردهای روی سامانه (۲۸ درصد از کل) دارای فایل پیوست در یکی از قالب‌های استاندارد و ماشین‌خوان اعم از `XML`، `XLSX` و موارد مشابه بوده و باقی رکوردهای دارای فایل پیوست (۳۹۲۲ مورد و ۶۴ درصد از کل) در قالب غیرماشین‌خوان، مانند عموم قالب‌های مربوط به فایل‌های تصویری و متنی است. از حیث قابلیت استخراج دیتاست از فایل پیوست و تبدیل آن به دیتاستی در قالب استاندارد در پایش اولیه، این نتیجه به دست آمد که ۳۵۴۱ مورد (۵۸ درصد از کل) از رکوردهای دارای فایل داده، این قابلیت را دارا بوده و باقی رکوردها (۲۰۶۹ مورد و ۳۴ درصد از کل) به‌دلایل مختلف قابل تبدیل به قالب استاندارد نیستند. در اکثر این موارد، فایل‌های متنی با محتوای گزارش‌های کیفی و توصیفی همراه بوده و دربردارنده داده‌های آماری و عددی نیستند. درنهایت از میان رکوردهای پایش شده، ۱۷۷۲ مورد دارای نوعی از انواع نقشه (تقسیمات کشوری، جغرافیایی، زمین‌شناسی و ...) بوده‌اند. این آمار به‌صورت کلی نشان می‌دهد که اولاً مجموعه داده‌های موجود جامع نیستند و بسیاری از کاتالوگ داده‌های موجود روی سامانه قرار نگرفته‌اند و ثانیاً، بسیاری از مجموعه داده‌های قرار داده شده نیز از استانداردهای اولیه داده باز برخوردار نیستند.

ابزارهایی که متولی سکو یا همان سازمان فناوری اطلاعات قادر به استفاده از آنها بوده چندان قابل توجه نبوده‌اند. طی مصاحبه‌های انجام شده، ابزار اطلاعاتی کمک‌کننده به سازمان‌ها برای انتشار داده بسیار محدود بوده و به‌عنوان نمونه، حتی قالب استاندارد برای انتشار داده در اختیار آنها قرار داده نشده و آموزش‌های لازم در این زمینه نیز به آنها ارائه نگردیده است. در مورد ابزارهای اجتماعی نیز بعضاً پیگیری‌هایی در قالب نامه و ابلاغیه از سوی سازمان فناوری اطلاعات به دستگاه‌های دولتی انجام شده، اما فرایند خودکاری تعریف نشده است که از به‌روزرسانی مداوم و وجود پشتیبانی‌های لازم در مواقعی که پرسش‌هایی که برای دستگاه‌ها پیش می‌آید،

۱. شمای داده، برای توصیف مدل‌های داده استفاده می‌شود و به سؤالاتی از قبیل فیلدهای مختلف چیست؟ داده‌ها چگونه نمایش داده می‌شوند؟ مقادیر ممکن چه هستند؟ و ... پاسخ می‌دهد.

2. Sheets

3. Open Government Data Act

برنامه‌نویسی در کنار انتشار مجموعه داده‌ها در پورتال ارائه شده است.

همچنین یکی از نقاط ضعف این سامانه این بوده است که به جزء انتشار پراکنده تعدادی مجموعه داده، راه تعاملی با کاربران نداشته است، بازخوردی از آنها دریافت نکرده و در صورت وجود مشکل یا سؤال، از آنها پشتیبانی نمی‌کند. به عبارتی راه ارتباطی متولی و سمت عرضه با سمت تقاضا بسته است. به‌علاوه لازم به ذکر است که در کشور، مجوز و مقرر مشخصی در خصوص تعیین نوع استفاده از داده حکومتی باز وجود ندارد، که ممکن است استفاده از آنها را با ریسک‌ها و مخاطراتی همراه کند.^۶

با وجود این کمبودها در حوزه ابزارها و قواعد، شاید ابزارهای اجتماعی بتواند به توسعه مشارکت و افزایش مطالبه‌گری کمک کند که تاکنون چنین امری نیز مشاهده نشده است. در نمونه‌های مشابه در پایتخت کشور آرژانتین و همچنین کشور مکزیک، به برگزاری هکاتون و مسابقات برنامه‌نویسی موبایل پرداخته شده [۲۳] که از طرفی به آشنایی بیشتر کاربران بالقوه با این داده‌ها کمک می‌کند و در کنار آن، در ارتقای درک نوع نیاز کاربران توسط متولی سکو اثرگذار است. درک نیاز کاربران می‌تواند در انتشار مجموعه داده‌های بعدی به انتشار مجموعه داده‌های کاربردی‌تر و در قالب‌های قابل‌استفاده‌تر مؤثر باشد.

۴-۴. تحول و خروجی‌های سکو

طی سال‌هایی که از راه‌اندازی پورتال ملی داده باز گذشته، تغییر قابل‌توجهی در میزان استفاده و توجه به این سکو در سمت تقاضا رخ نداده است. از طرفی شکل‌گیری بدنه‌های

رویدادهای برنامه‌نویسی، مشخص کردن ساختار مجموعه داده‌ها برای انتشار و مشخص کردن عوامل مؤثر در ارتقای کیفیت آنها در دستور کار متولی سکو بوده است [۲۳]. چنانچه گفته شد، این موارد در دسته ابزارهای اجتماعی می‌گنجد که در کشور ایران نمونه مشابهی برای آن مشاهده نشده است.

۳-۴. تقاضای مجموعه داده‌ها

به‌رغم عطش زیاد کسب‌وکارها و همچنین بخش‌های دانشگاهی و پژوهشی و خبری به داده، استقبال آنها از این سامانه بسیار ناچیز بوده است. متولی سکو نیز از ابزارهای اجتماعی ممکن برای توسعه این مشارکت استفاده نکرده و اقبال مجموعه‌های مردم‌نهاد، اگر وجود داشته، قابل‌توجه نبوده است. درحقیقت، سازمان‌های پشتیبان داده باز در حوزه‌های موضوعی مختلف، مشارکت خاصی در استفاده و پیشبرد این سکو نداشته‌اند و بنابراین حلقه‌های واسط کاربردی کردن مجموعه داده‌های این سامانه، شکل نگرفته‌اند که در نهایت منجر به عدم وجود تقاضا و مطالبه مشخصی برای این سامانه شده است.

از لحاظ ابزارهایی که سازمان فناوری اطلاعات برای ارتقای تقاضا استفاده کرده، در وهله اول می‌توان به راه‌اندازی خود این سامانه به‌عنوان ابزاری نرم‌افزاری اشاره کرد که برپایه CKAN^۱ طراحی شده است. نمونه چنین پورتالی در بسیاری از کشورهای دیگر نیز (معمولاً به شکل Data.Gov) راه‌اندازی شده که روی این پورتال در کشور، رابط برنامه‌نویسی کاربردی ارائه نشده، اما بعضی از نهادها، برای نمونه، اداره پست، به‌صورت جداگانه اقدام به انتشار چنین رابط‌هایی کرده‌اند. این درحالی است که در بسیاری از کشورهای دیگر مانند استونی^۲، هند^۳، آمریکا^۴ و انگلستان^۵ در کمترین حالت، واسط‌های کاربردی

۱. CKAN یک سیستم مدیریت داده باز (Open Data Management System) بوده که به‌صورت منبع باز در دسترس است. این ابزار برای سازمان‌ها و افرادی که می‌خواهند داده‌های خود را به‌صورت عمومی منتشر کنند، امکانات مدیریت، اشتراک‌گذاری و انتشار داده‌های باز را فراهم می‌کند. CKAN از استانداردهای Metadata استفاده می‌کند تا داده‌ها را توصیف کند و به کاربران این امکان را بدهد که به‌راحتی داده‌های مورد نیاز خود را پیدا و استفاده کنند. این سیستم با ساده کردن بارگذاری داده، مدیریت آنها و دسته‌بندی کردن، به ارتقای شفافیت و دسترسی به داده‌ها کمک می‌کند.

۲. رجوع کنید به <https://instructions/ee.eesti.avaandmed/>

۳. در پورتال ملی داده باز این کشور (catalogs/in.gov.data/) بخش مجزایی برای API‌ها وجود دارد که با فیلترهای مختلف قابل جستجو هستند.

۴. آمریکا روی پورتال [Api.Data.Gov](https://api.data.gov) با تفکیک سازمان‌های مختلف، وب‌سرویس‌های ارائه شده توسط آنها را معرفی کرده است.

۵. Api.Gov.Uk یک مخزن رابط برنامه‌نویسی کاربردی است که دسترسی به داده‌های دولتی را در قالب ماشین‌خوان فراهم می‌کند. این سکو به‌عنوان یک نقطه مرکزی عمل می‌کند که در آن توسعه‌دهندگان و کسب‌وکارها می‌توانند به داده‌های باز از ادارات و سازمان‌های دولتی مختلف دسترسی داشته باشند.

۶. مجوزهای داده باز ابزار قانونی هستند که استفاده و توزیع مجدد داده‌ها را کنترل می‌کنند. آنها برای ترویج اشتراک‌گذاری و باز بودن داده‌ها با مشخص کردن شرایطی طراحی شده‌اند که تحت آنها می‌توان به داده‌ها دسترسی پیدا کرد و از آنها استفاده نمود. هدف این مجوزها حذف موانع استفاده از داده‌ها، تشویق به همکاری و ارائه چارچوبی برای اطمینان از باز ماندن و در دسترس بودن داده‌هاست.

قانونی و تدوین سیاست‌های لازم نبوده‌ایم. قوانینی هم که در این حوزه تدوین شده‌اند عموماً ناظر به انتشار مجموعه داده خاصی بوده‌اند و الزامات کافی را برای پیوستن سازمان‌ها به این جریان تعیین نمی‌کنند.

به‌علاوه با توجه به اینکه نقش سازمان فناوری اطلاعات تاکنون بیشتر متمرکز بر توسعه فنی سکو بوده، نیاز است برای توسعه نهادی داده باز در سازمان‌ها با دیگر سازمان‌ها همکاری می‌شود که این امر نیز در طی این سال‌ها به‌وقوع نپیوسته است. یکی از دلایل این مسئله را می‌توان در نبود سیاست داده باز در سطح کلان دانست که اجرای اقدامات را به‌صورت پایه‌ای پیگیری کند.

شهروندی استفاده‌کننده و حمایت‌کننده از ابتکارات داده باز، مسئله‌ای است که می‌تواند استفاده از داده در سمت تقاضا را افزایش دهد و همچنین مطالبه‌گری انتشار داده‌های باکیفیت‌تر و کاربردی‌تر را بالا ببرد که چنین سازمان‌ها و نهادهای واسطی در کشور فعالیت جدی نداشته‌اند.

از طرفی، چنانچه گفته شد در سمت عرضه، نسخه اصلاح شده و به‌روزرسانی شده سکو، ارائه شده که مواردی همچون ارائه نمونه‌های استفاده از داده و همچنین وجود داشتن بخشی برای درخواست داده‌های مورد نیاز در آن جدید است. اما به‌صورت ریشه‌ای شاهد تغییری در نوع مدیریت و تولی این سامانه، شبکه‌سازی بین بازیگران، توسعه تمهیدات حقوقی و

جدول ۵. ابزارها و قواعد سمت عرضه و تقاضای زیست بوم سکو پورتال ملی داده ایران

سمت تقاضا	سمت عرضه	نوع مولفه	
وجود بیش از ۶۰۰۰ مجموعه داده	-	ابزارهای اطلاعاتی	ابزارها
راه‌اندازی پورتال داده باز	-	ابزارهای نرم‌افزاری	
-	ارسال نامه و ابلاغیه	ابزارهای اجتماعی	
-	ارزیابی از طریق جشنواره شهید رجایی		قواعد
-	شبیه‌نامه‌های مربوط به تفکیک داده‌ها و امثال آن	قواعد قراردادی	
-	- الزام قانونی به انتشار بعضی از مجموعه داده‌های خاص - قوانین مرتبط با ابعاد حقوقی	قوانین مرتبط	عوامل زمینه‌ای

مآخذ: یافته‌های تحقیق

۵. تحلیل وضعیت زیست‌بوم پورتال ملی داده‌باز در ایران

نوآوری خدمات با استفاده از داده‌های باز به کار گرفته شوند. برای انجام این کار، از چارچوب توسعه‌یافته توسط دنیل^۱ و همکاران [۲۴] استفاده می‌شود. چارچوب آنها ابعاد مختلف بلوغ یا پرورش زیست‌بوم سکو داده حکومتی باز را در چهار مؤلفه زیر جستجو می‌کند: ۱. توانمندسازی بازیگران، ۲. مداخله حاکمیتی، ۳. تعاملات و ۴. پویایی در طول زمان. این مؤلفه‌ها، در ادامه به صورت دقیق‌تر توضیح داده می‌شوند.

در بخش قبل، وضعیت زیست‌بوم پورتال کاتالوگ ملی داده توصیف و بررسی شد. در این بخش با استفاده از چارچوبی که مؤلفه‌های بلوغ یک زیست‌بوم سکو داده حکومتی باز را معرفی می‌کند، به تحلیل وضعیت کشور ذیل هر مؤلفه پرداخته شده و بررسی می‌شود که چگونه قواعد، ابزارها و عوامل زمینه‌ای که در مدل ایستای قبلی در مورد کشور شناسایی شدند، می‌توانند برای اداره و ارتقای یک زیست‌بوم سکو به‌منظور

جدول ۶. وضعیت زیست‌بوم سکو پورتال ملی داده

عامل مورد بررسی	توضیح	وضعیت زیست‌بوم مورد مطالعه
بازیگران توانمندساز	چگونه بازیگران توانمند یا یکدیگر تعامل کرده و شبکه‌های داده حکومتی باز را تشکیل می‌دهند.	عدم شکل‌گیری شبکه بین بازیگران سمت عرضه و تقاضا
مداخله حاکمیتی	دامنه و درجه‌ای که متولی سکو، با و بدون اقدام دولتی، بر زیست‌بوم سکو اعمال حاکمیت می‌کند.	عدم وجود قواعد و قوانین کافی در حوزه حقوقی و همچنین تدوین استانداردها و فرایندها در سمت عرضه/ نبود قواعد و ابزارهای کافی در سمت تقاضا
تعاملات	چگونه تعامل بین مالک سکو و سایر بازیگران زیست‌بوم فعال می‌شود.	عدم به‌کارگیری ابزارهای اجتماعی در سمت عرضه و تقاضا به‌منظور افزایش تعاملات
پویایی در طول زمان	چگونه سکو در طول زمان در پاسخ به محیط تکامل می‌یابد.	عدم وجود فرایند بازخوردگیری در زیست‌بوم و نبود پیگیری نظام‌مند برای بهبود اوضاع

متولی فعلی پورتال داده باز، در رده تسهیلگران قرار دارد و همچنین با توجه به پیشینه مشاهده شده، بیشتر بر ابعاد فنی توسعه این امر متمرکز بوده است. با توجه به اینکه در دیدگاه زیست‌بوم نیاز است دید جامعی (از جمله در ابعاد حقوقی و ساختاری) وجود داشته باشد، پیش از هر چیز نیاز است یک شبکه همکاری بین نهادهای سیاستگذار، تنظیم‌گر و تسهیل‌گر وجود داشته باشد که تاکنون چندان به این امر توجه نشده است.

بازیگران توانمندساز

در این بخش ابتدا مطلوب است دید جامعی نسبت به بازیگران حوزه داده حکومتی باز در کشور به دست آید. چنانچه در شکل ۲ نشان داده شده، بازیگران را می‌توان در دسته‌های سیاستگذاران، تنظیم‌گران، ارائه‌دهندگان داده (عوامل زمینه ساز سمت عرضه)، ارائه‌دهندگان خدمات و تسهیل‌گران (متولی سکو، سمت عرضه)، واسطه‌ها و شهروندان (سمت تقاضا) دسته‌بندی کرد. سازمان فناوری اطلاعات به‌عنوان

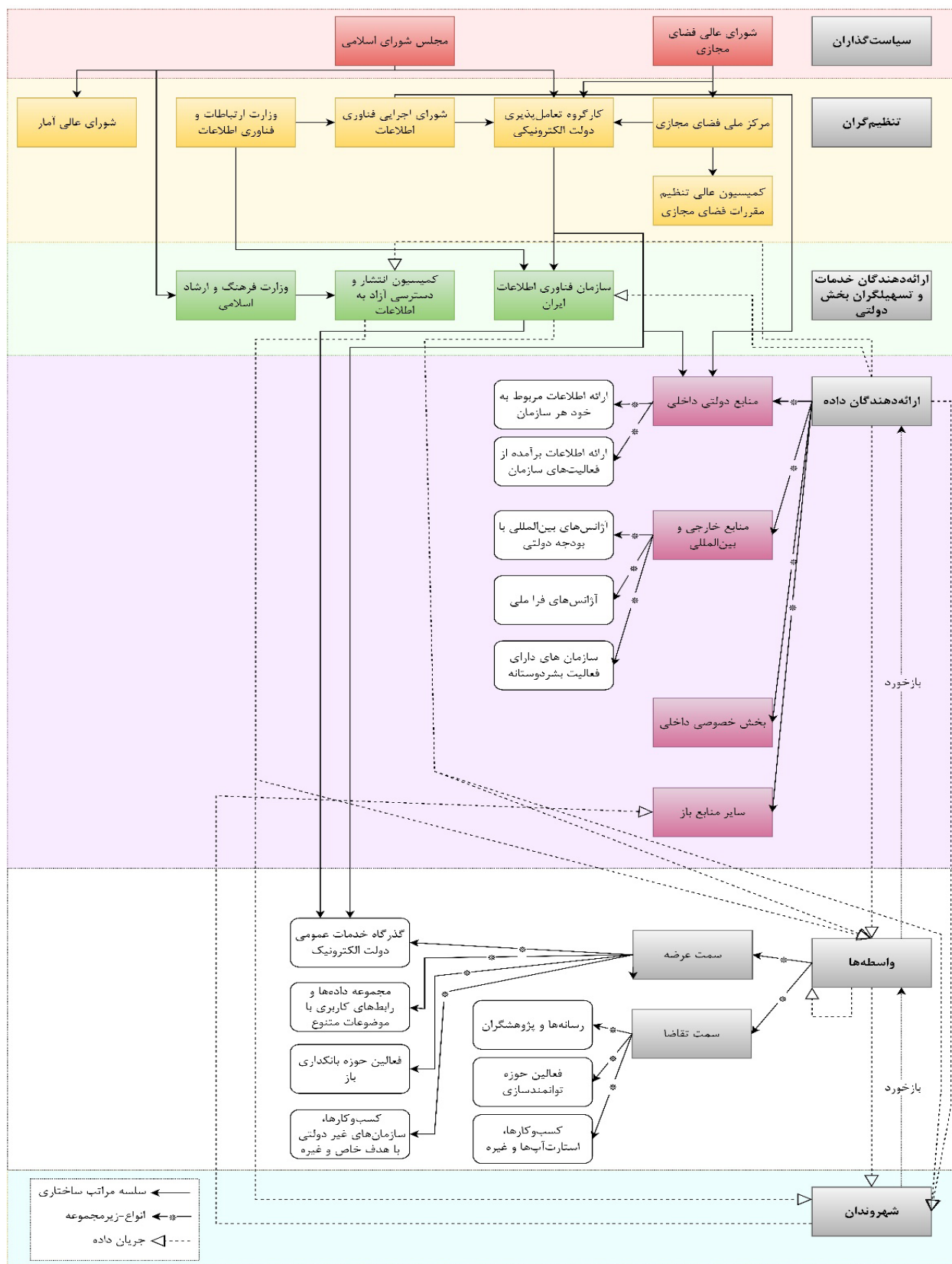
1. Danneels

خبرنگاران، کسب‌وکارها، پژوهشگران و سازمان‌های غیردولتی^۲ که انتظار است از داده خام برای تحلیل‌های خود استفاده کنند تعامل خاصی با این سکو نداشته‌اند که این به نوعی نشانگر فراگیر^۳ نبودن سکو است. وجود تعدادی کاربر فعال، هرچند با تعداد اندک برای سکو، تأثیر جدی بر ادامه‌دار شدن فعالیت آن دارد؛ اما چنانچه مشاهده می‌شود، آزمایشگاه‌های سیاستی، واسطه‌ها و پژوهشگران، چنین استفاده‌ای از این سامانه نداشته‌اند. تنوع مجموعه داده‌های مورد نیاز، در کنار شناخته شده نبودن همه این بازیگران و نیاز آنها، منجر به مهم شدن نقش متولی سکو در مورد تعامل با آنها و نیازسنجی از ایشان می‌شود. همچنین کمک به شکل‌گیری نهادهای واسط پشתיبان داده حکومتی باز، مطالبه را افزایش داده و به شناخت مجموعه داده‌های اولویت‌دار برای انتشار نیز کمک می‌کند.

چنانچه در بخش‌های قبلی اشاره شد، در سمت عرضه، حجم زیاد مسئولیت‌ها و تعداد و تنوع دستگاه‌های مختلف دولتی و بخش عمومی، منجر به دشواری ایجاد انگیزه همکاری و الزام مشارکت بین آنها می‌شود. همچنین با توجه به اینکه حداقل در وهله اول، دستگاه تصور می‌کند که انتشار داده‌ها به صورت باز، بیشتر از اینکه برای او سود داشته باشد، هزینه دارد و در این چرخه منفعتی (چه مادی و چه غیرمادی) به او باز نمی‌گردد، در عدم تمایل آنها به همکاری بسیار مؤثر بوده است و در این شرایط، بار مالی که فرایند انتشار داده می‌تواند برای این سازمان‌ها داشته باشد، مانع آنها در همکاری فعالانه می‌شود. اینجاست که متولی سکو می‌تواند با استفاده از ابزارها و قواعدی که تعریف می‌کند، نقش جدی‌تری در انگیزه‌سازی و جلب مشارکت ارائه‌دهندگان داده ایفا کند. از طرفی ذی‌نفعان در سمت تقاضا، از جمله واسطه‌ها،^۱

1. Intermediaries
2. NGOs
3. Inclusive

شکل ۲. ساختار نهادی - کارکردی بازیگران اکوسیستم پلتفرم داده باز در کشور

و اقدامات داده حکومتی باز، اگر هم انجام شوند موقتی بوده و به‌صورتی راهبردی و پایدار در سازمان پیگیری نشوند. نبود قواعد لازم منجر به بروز ریسک‌هایی برای ارائه‌دهندگان داده نیز شده است که از جمله آنها می‌توان به ترس از کاهش اقتدار سازمان با انتشار داده، امکان ایجاد تفسیر نادرست و خطر سوءاستفاده، امکان وجود انحراف^۱ خواسته یا ناخواسته داده‌ها، مالکیت نامعلوم و منشأ مبهم داده (برای مثال وقتی برخی دستگاه‌ها داده‌های دستگاه‌های دیگر را در اختیار داشته یا در تولید داده‌های مشارکت دارند، ولی مالک آن نیستند) و ریسک تخلف از ضوابط محافظت از حریم خصوصی، امنیت و اسرار تجاری اشاره کرد.^۲ بنابراین عدم وجود قواعد، ابزارهای نظارت و ارزیابی و در دسترس نبودن ابزارهای اطلاعاتی مورد نیاز در کنار نبود انگیزه مشارکت و همچنین نبود آموزش و فرهنگ داده در سمت عرضه، از جمله عواملی است که متولی سکو برای توسعه یک زیست‌بوم پایدار و ارزش‌آفرین، باید تمرکز بیشتری بر آن داشته باشد.

در سمت تقاضا، هر چند مجموعه داده‌هایی بر روی یک پورتال منتشر شده‌اند، اما اولاً بسیاری از این مجموعه داده‌های منتشر شده مطابق با نیاز کاربران نیستند (ضعف ابزار اطلاعاتی) و از طرفی، تعاملی نبودن رابطه بین سکو و کاربران (که به‌معنای کاربرمحور^۳ نبودن سکو است) از جمله مشکلات موجود در حوزه ابزارهای نرم‌افزاری است که منجر به منطبق نبودن داده‌ها با نیاز کاربران و در نتیجه کاهش مشارکت بازیگران سمت تقاضا می‌شود. از طرفی در بسیاری از کشورها، شرایط استفاده از داده مشخص شده^۴ که در کشور ما هنوز این اتفاق نیفتاده است و از ضعف در قواعد استفاده از داده ناشی می‌شود. این مسئله می‌تواند عدم قطعیت و ریسک‌هایی را هم برای کاربران و هم حتی برای ارائه‌دهندگان داده ایجاد کند.

آنچه از این توضیحات به دست می‌آید، لزوم توجه به نیاز به همکاری بین نهادهای تنظیم‌گر، سیاستگذار و تسهیلگر برای توسعه سیاست‌ها، قواعد و استانداردها و بعد به‌صورت جزئی‌تر

آنچه از این توضیحات به دست می‌آید، لزوم توجه به توسعه حکمرانی مشارکتی برای پوشش دادن ابعاد ساختاری، حقوقی و نهادی در پرداختن به امر داده باز است. سازمان فناوری اطلاعات (به‌عنوان متولی سکو در سطح اجرایی و تسهیلگری) به‌دلیل محدود بودن اختیارات و نوع ورود فنی که به این حوزه دارد، به‌تنهایی نمی‌تواند پاسخ‌گوی نیاز زیست‌بوم باشد و به هماهنگی بین دستگاه‌های دولتی، انگیزه‌سازی و ایجاد شبکه بین آنها و کاربران و جلب مشارکت مخاطبین بالقوه داده بپردازد. چنین شبکه‌ای به توسعه استفاده و کاربردی داده باز در سمت تقاضا نیز کمک خواهد کرد.

مداخلات حاکمیتی برای حصول اطمینان از پایداری

زیست‌بوم

مداخلات حاکمیتی معمولاً از طریق متولی سکو (در سطح اجرا) و یا از طریق تنظیم‌گران و سیاستگذاران اعمال شده و با استفاده از قواعد و ابزارها صورت می‌گیرد و منجر به ادامه‌دار شدن و موقتی نبودن فعالیت‌های داده باز می‌شود، امری که به شدت در زیست‌بوم مورد بررسی مورد غفلت واقع شده است. در سمت عرضه، اولاً از لحاظ ابزارهای اطلاعاتی ضعف جدی وجود دارد، بدان معنا که قالب‌ها و رویه‌های دقیقی برای انتشار و به اشتراک‌گذاری داده به دستگاه‌ها ارائه نشده است و معنای انتشار داده کاربردی و باکیفیت نیز برای دستگاه‌ها واضح نیست. همچنین سازمان‌ها نمی‌دانند چه داده‌هایی در اولویت انتشار قرار دارند و فرایندی برای تولید، جمع‌آوری، نگهداری و انتشار (مدیریت چرخه عمر داده) برای آنان تعریف نشده که این به‌معنای در دسترس نبودن قواعد کافی برای فعالیت آنان است. از طرفی، نبود نظامی برای مدیریت امور داده حکومتی باز و ارزیابی شرایط از طرف سکو که خود ناشی از نبود قاعده‌های مشخص برای پیشبرد این امر است، یکی از عوامل عدم توسعه این بخش می‌باشد. نبود چنین پایه‌هایی باعث می‌شود فرهنگ استفاده از داده نیز در سازمان جا نیفتد

1. Bias

۲. برای مطالعه بیشتر مراجعه شود به: ثنایی، مهدی. ارائه چارچوب سیاستی داده حکومتی باز در حوزه علم و فناوری کشور (دکتری). ۱۳۹۷.

3. User-driven

۴. مجوزهای استفاده از داده حکومتی باز ممکن است بسته به سیاست‌ها و قوانین مربوط به هر کشور متغیر باشد. با این حال، بسیاری از دولت‌ها سعی خواهند کرد که مجوزهای باز را برای اطلاعات حکومتی ارائه کنند تا امکان استفاده بیشتر از داده‌ها توسط جامعه را فراهم آورند. «Creative Commons»، «Open Data Commons»، «pen Government License - OGL» و «Custom Licenses» از جمله چارچوب‌های ارائه شده برای مجوز در این حوزه هستند. در آمریکا، بسیاری از داده‌های حکومتی به‌صورت باز منتشر شده‌اند و از مجوزهای مختلفی مانند Creative Commons استفاده می‌شود. از این‌رو، هر پایگاه داده ممکن است دارای مجوزهای مختلفی باشد. انگلستان و کانادا از مجوز «Open Government License (OGL)» برای داده‌های حکومت باز استفاده می‌کنند. این مجوز به کاربران اجازه می‌دهد تا داده‌ها را برای هر منظوری، با شرط ذکر منبع، استفاده کنند. فرانسه نیز امکان استفاده از مجوزهای مختلف را فراهم کرده است.

نظیر برگزاری مسابقات و یا تعامل با دانشگاه‌ها برای توسعه پژوهش‌های مبتنی بر داده و از طرفی، نشان دادن اهمیت این امر و ارائه آموزش‌های لازم به سازمان‌های دولتی، از جمله ابزارهای اجتماعی هستند که متولی سکو می‌تواند در توسعه آنها نقش آفرینی داشته باشد.

✓ پویایی زیست‌بوم در طول زمان

توانایی متولی سکو برای ارتقا و اصلاح رویکرد خود به حاکمیت در طول زمان در پاسخ به تغییرات محیطی بر توانایی او در توسعه زیست‌بوم سکو تأثیر می‌گذارد. هرچند از لحاظ نرم‌افزاری، اصلاحاتی در نوع تعامل سکو با کاربران صورت گرفته است، اما همچنان به صورت جدی نگرانی‌هایی در حوزه مشارکت بازیگران، همکاری بین ذی‌نفعان سمت عرضه، توسعه ابزارهای اجتماعی و همچنین تدوین و پیاده‌سازی قواعد لازم در سمت عرضه و تقاضا به منظور ترویج داده حکومتی باز وجود دارد. به علاوه در اکوسیستم موجود، متولی، هیچ فرایندی را برای دریافت بازخورد تعبیه نکرده است که این امر پویایی در طول زمان را به شدت مختل می‌کند.

در این راستا، باید رویکردی نظام‌مند نسبت به مسئله داده باز در کشور وجود داشته باشد تا با رصد شرایط در طول زمان، نیاز زیست‌بوم به ابزارها و قواعد جدید را شناسایی و همکاری بازیگران را برای رفع آنها جلب کند. این درحالی است که در کشور، این امر به صورت جدی پیگیری نشده است.

در سطح هر سازمان به منظور پیگیری امور داده باز و ترویج فرهنگ آن است. چنین چیزی با درگیر کردن متناسب سمت عرضه، حتی در سمت تقاضا نیز به کاربردپذیری شدن داده، انطباق با نیاز کاربران و افزایش رابطه کاربران با منتشرکنندگان داده کمک می‌کند.

✓ تعاملات و ارتباطات درون زیست‌بوم

متولی سکو با استفاده از ابزارهای اجتماعی می‌تواند به تسهیل تعامل و ارتباط سکو با بقیه بازیگران زیست‌بوم و همچنین بین سایر اعضای زیست‌بوم، نقش ایفا کند. چنانچه گفته شد در بعضی از کشورها با برگزاری مسابقات برنامه‌نویسی و هکاتون‌ها، به شبکه‌سازی بین توسعه‌دهندگان، سازمان‌های منتشرکننده داده و خود سکو کمک می‌شود. همچنین برگزاری رویدادهای آشنایی با اثرات و اقدامات صورت گرفته در حوزه داده باز و همچنین ارائه آموزش‌های لازم (چه برای کاربران و چه برای سازمان‌های ارائه‌دهنده داده)، از جمله اقداماتی است که به عنوان ابزاری اجتماعی، کاربران این حوزه را برای مشارکت بیشتر توانمند کرده و آنها را به هم متصل می‌کند.

آنچه از این موارد به دست می‌آید این است که ابزارهای اجتماعی (که منظور از آن در بخش‌های قبلی توضیح داده شد)، می‌توانند نقش مهمی در ارتباط‌گیری اعضای زیست‌بوم با هم داشته باشند. این امری است که تقریباً نه در سمت عرضه و نه در سمت تقاضا در کشور به آن توجه چندانی نشده است. درگیر کردن توسعه‌دهندگان با نیازهای سازمان‌های دولتی و شناسایی آنان با داده‌های موجود، از طریق برنامه‌هایی

ساختارها و شماهای داده مشخص پیشنهادی به بازیگران سمت عرضه برای انتشار باکیفیت تر داده و همچنین ابزارهایی برای ارزیابی مطابق بودن داده‌های منتشر شده با این قالب‌ها و کیفیت داده‌ها و فراداده‌هاست.

👉 **توسعه ابزارهای نرم‌افزاری:** لازم است سازمان فناوری اطلاعات ناظر به پژوهش‌هایی که در مورد نحوه ارتقای پورتال کاتالوگ داده باز انجام داده و می‌دهد، اقداماتی را چه در حیطه نرم‌افزاری و ارائه خدماتی که بیشتر مورد نیاز توسعه‌دهنده‌هاست (برای نمونه واسط‌های برنامه‌نویسی کاربردی) و چه در حیطه بهبود کانال‌های ارتباطی بین کاربران و خود از طریق سامانه مربوطه، اجرایی کند. همچنین اصلاح سازوکارهای مدیریت سکو از جمله ارزیابی و اعتبارسنجی کیفیت مجموعه داده‌های بارگذاری شده از جمله مواردی است که باید بیش از پیش به آن توجه شود.

به‌صورت خاص، تعیبه سازوکاری پویا که در آن امکان به اشتراک‌گذاری داده‌های مورد نیاز بخش‌های دیگر در آن وجود داشته باشد و از طرفی کاربران نیز علاوه بر امکان استفاده از آنها طبق مجوزهای مشخص، امکان ثبت درخواست داده‌های مورد نیاز خود را داشته باشند، بسیار کمک‌کننده خواهد بود. واضح است که ناشناس کردن داده‌ها، ارائه نمونه‌های محدود و ... از جمله راهکارهایی است که این تعامل را برای دستگاه‌ها تسهیل می‌کند. در این میان، تعریف فرایندی برای بازگشت منفعت اقتصادی و غیراقتصادی به آنها، می‌تواند به شکل مؤثرتری به گسترش این جریان کمک کند. علاوه بر امکان دریافت هزینه‌ای معقول به‌ویژه در قبال استفاده‌های تجاری از داده‌ها (که جزئیات آن قابل بحث و بررسی است)، بسیاری از کاربران و به‌ویژه شرکت‌ها و نهادهای مردم‌نهاد، می‌توانند با مشارکت و همکاری با سازمان‌ها در ارائه خدمات عمومی و یا کمک در گرفتن تصمیمات بهتر و ارزیابی آنها، برای دستگاه‌ها ارزش افزوده خلق کنند. چنین کاری کمک می‌کند که عرضه‌کننده داده نیز از مزایای توسعه اکوسیستم داده باز بهره‌مند شود و این امر نقش به شدت مؤثری در پایداری اکوسیستم در طول زمان و همچنین ارتقا و بهبود آن خواهد داشت.

در نهایت لازم است با تدقیق این موارد به توسعه هرچه بهتر و

با توجه به یافته‌های این پژوهش در مورد وضعیت پورتال ملی داده و ناظر به چارچوب معرفی شده، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

الف) توسعه مشارکت و توانمندسازی جایگاه متولی سکو به‌عنوان رهبر اقدامات داده باز

برای توسعه اقدامات داده باز و به حداکثر رساندن استفاده از پتانسیل ابزارها و قواعد لازم است سیاست‌های داده حکومتی باز در کشور مدون شده و نهاد پاسخ‌گوی مشخصی برای آن وجود داشته باشد. چنین نهادی علاوه بر اینکه باید ابزارهای اطلاعاتی و نرم‌افزاری را توسعه دهد؛ لازم است به جلب مشارکت دستگاه‌های مختلف و توسعه کاربرد داده در سمت تقاضا نیز بپردازد. با توجه به اینکه سازمان فناوری اطلاعات تاکنون بر ابعاد فنی این امر متمرکز بوده است، باید دایره اختیارات گسترده‌ای داشته باشد و یا همکاری جدی با نهادهای دیگر را در برنامه خود قرار دهد. با در نظر گرفتن وضعیت فعلی پیشنهاد این است که در سطح تسهیلتی و اجراء، کمیته مشترکی بین سازمان فناوری اطلاعات و نهادهایی مانند سازمان اداری و استخدامی کشور تشکیل شود تا عوامل نهادی، اجتماعی، ساختاری و فنی در کنار هم توسعه یابند. با توجه به اینکه سازمان اداری و استخدامی، طبق مصوبه الگوی عمومی تحول نظام اداری، وظیفه توسعه حکمرانی داده‌مبنا در دستگاه‌ها را برعهده دارد؛ می‌تواند نقش پررنگی در جلب مشارکت دستگاه‌ها داشته باشد که در نتیجه با بهبود وضعیت، به جلب مشارکت بیشتر کاربران و واسطه‌ها هم کمک خواهد کرد.

ب) ارتقا و اصلاح نوع مداخلات حکومتی

جای خالی اهتمام کافی به توسعه ابزارها و قواعد مختلف برای ارتقای وضعیت داده و به‌ویژه داده باز در کشور، چه در سمت عرضه و چه در سمت تقاضا، به شدت مشاهده می‌شود. در این راستا، لازم است به موارد زیر توجه شود:

👉 **توسعه ابزارهای اطلاعاتی:** سازمان فناوری اطلاعات، به‌عنوان یکی از اعضای اصلی کمیته متولی سکو (که پیش از این توضیح داده شد)، باید در تسهیل شکل‌گیری جریان داده مشارکت داشته باشد که یکی از راه‌های این امر، ارائه قالب‌ها،

نوع مناسب توسعه داده‌بانی، متناسب با شرایط کشور صورت گیرد، اما به صورت معمول، توسعه مسئولیت‌های داده در بین نقش‌های موجود کارکنان و مدیران، توسعه فرهنگ و آموزش داده و ساماندهی به چرخه عمر مدیریت داده در دستگاه‌ها، از جمله کارکردهای اصلی داده‌بانی در سازمان‌هاست. سازمان اداری و استخدامی کشور با همکاری سازمان فناوری اطلاعات، می‌تواند به توسعه هرچه بهتر این امر کمک ویژه‌ای کند.

د) توسعه ابزارهای اجتماعی

به متولیان سکو توصیه می‌شود، استفاده بیشتر از ابزارهای اجتماعی را به‌عنوان وسیله‌ای برای ارتقای زیست‌بوم سکو داده حکومتی باز پایدار در اولویت قرار دهند. ابزارهای اجتماعی، تعامل را در داخل زیست‌بوم بین بازیگران و همچنین با متولی سکو تسهیل کرده و به اشتراک‌گذاری یادگیری را امکان‌پذیر می‌سازد. این موارد به‌ویژه در شرایط کشوری مانند ایران که بازیگران پراکنده‌ای هم در سمت عرضه و هم در سمت تقاضا دارد، می‌تواند مفید باشد. ابزارهای اجتماعی مانند برگزاری هکاتون‌ها، مسابقات، توسعه شبکه و همچنین برگزاری رویدادها و شکل‌دهی به جمع‌های مأموریت‌محور در هر دو طرف تقاضا و عرضه، می‌توانند به توسعه این امر کمک کند. این مسئله تاکنون در شرح وظایف سازمان فناوری اطلاعات و همچنین سازمان‌های دولتی و عمومی منتشرکننده داده نبوده است. گسترش درک وضعیت داده حکومتی باز در کشور ناظر به رویکرد زیست‌بوم، کمک می‌کند تا انتظارات از سازمان فناوری اطلاعات، به‌عنوان متولی سکو، از یک توسعه‌دهنده فنی صرف بالاتر رود و با به‌کارگیری همه ابزارها و قواعد ممکن و با توسعه ذی‌نفعان سمت عرضه و تقاضا، شرایط کشور را در این حوزه ارتقا دهد.

سریع‌تر ابزارهای نرم‌افزاری نیز اهتمام ویژه شود.

✓ **توسعه و پیاده‌سازی قواعد:** بستر حقوقی چه در سطح قوانین (که باید با نقش‌آفرینی مجلس شورای اسلامی و شورای عالی فضای مجازی صورت گیرد) و چه در سطح مقررات و آیین‌نامه‌های مربوط به داده به شدت نیاز به نظام‌مند شدن و اصلاح دارد. در این راستا باید به موارد زیر توجه شود:

- تصویب قوانین، آیین‌نامه‌ها و شیوه‌نامه‌های لازم مربوط به حفاظت از داده‌ها، تفکیک داده‌ها براساس محرمانگی و امنیت داده‌ها،

- تدوین پروتکل‌ها و استانداردهای انتشار مجموعه داده‌های باکیفیت و رویه‌های انتشار داده‌های دولتی،
- تدقیق شرایط استفاده و مجوزهای لازم در سمت تقاضا، به‌دلیل وجود امکان محدودیت در استفاده بعضی از انواع داده.

ج) توسعه داده‌بانی در دستگاه‌های دولتی و بخش عمومی

پیاده‌سازی اهداف متولی سکو در سمت عرضه، نیازمند توسعه نظارت و پیگیری متولی سکو در دستگاه‌های منتشرکننده داده است. چنانچه گفته شد؛ عدم همکاری فعالانه این دستگاه‌ها یکی از چالش‌های این حوزه بوده که در این میان جلب مشارکت آنها باید به‌صورت ویژه در دستور کار متولی سکو قرار بگیرد؛ در این صورت این اطمینان را می‌توان کسب کرد که مداخلات مدنظر در عمل نیز پیگیری می‌شوند. در ادبیات، به این نوع مدیریت و نظم‌بخشی به شرایط فعلی برای توسعه حکمرانی داده، داده‌بانی گفته می‌شود. با توجه به اینکه توسعه داده حکومتی باز یکی از کارکردهای مهم داده‌بانی در دستگاه‌هاست، این امر می‌تواند به‌عنوان راهکاری ویژه مورد توجه قرار گیرد. بنابراین لازم است مطالعات دقیق‌تری بر روی

- [۱] تسلیمی، محمد سعید، ثنایی، مهدی و عبدالحسین‌زاده، محمد. شناسایی و اولویت بندی چالش‌های تحقق سیاستگذاری داده حکومتی باز در ایران: کاربست روش تحلیل سلسله مراتبی و تاپسیس فازی. فصلنامه سیاستگذاری عمومی. ۱۳۹۶؛ ۳(۲):۵۷-۸۹.
- [2] Dawes SS, Vidiasova L, Parkhimovich O. Planning and designing open government data programs: An ecosystem approach. *Government Information Quarterly*. 2016 Jan 1;33(1):15-27.
- [3] van Loenen B, Zuiderwijk A, Vancauwenbergh G, Lopez-Pellicer FJ, Mulder I, Alexopoulos C, et al. Towards value-creating and sustainable open data ecosystems: a comparative case study and a research agenda. *Journal of Democracy and Open Government*. 2021;13(2):1-27.
- [4] McLeod M, Mcnaughton M. Mapping an emerging Open Data ecosystem. *The Journal of Community Informatics*. 2016 Jun 19;12:26-46.
- [5] United Nations- Department of Economic and Social Affairs [Internet]. 2022 [cited 2024 Apr 15]. UN E-Government Survey 2022. Available from: <https://publicadministration.un.org/en/publicadministration.un.org/egovkb/en-us/>
- [6] Open Government Partnership [Internet]. [cited 2024 Apr 15]. The Open Gov Challenge. Available from: <https://www.opengovpartnership.org/the-open-gov-challenge/>
- [۷] عبدالحسین‌زاده، محمد، ثنایی، مهدی، و ذوالفقارزاده، محمدمهدی. مفهوم شناسی سیاستگذاری داده باز حاکمیتی و تبیین مزایا و فواید آن در عرصه‌های مختلف سیاستگذاری. فصلنامه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی. ۱۳۹۶؛ ۷(۲۲):۷۴-۵۵.
- [۸] رهنورد، فرج‌الله، و مؤمن‌کاشانی، نوشین. مفهوم دولت باز و داده باز و نقش آن در تحول نظام اداری. نشریه تحول اداری. ۱۳۹۷؛ ۵۶(۱۵):۳۲-۱۵.
- [۹] فیض‌بخش کلیسرانی، ام‌البنین (طلیعه)، باب‌الحوائجی، فهیمه، نظافتی، نوید، حریری، نجلا، و نوشین‌فرد، فاطمه. ارائه چارچوب مدیریت اکوسیستم داده باز از دیدگاه کسب و کار با رویکرد گراند تئوری. پژوهش پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. ۱۴۰۱؛ ۱۲(۱)، ۷۶۹۹-۹۹۷۶.
- [۱۰] میری‌فرح‌آبادی، جعفر، و ابوالقاسمی، محمود. بررسی تأثیر الزامات سیاستگذاری داده باز بر هم‌افزایی نهادهای سیاستگذار در آموزش و پرورش ایران. فصلنامه تعلیم و تربیت. ۱۴۰۲؛ ۳۹(۲):۱۸۵-۲۰۶.
- [۱۱] امیری‌فرح‌آبادی، جعفر، سلیمانی، سعید و ابوالقاسمی، محمود. واکاوی نقش سیاست‌گذاری داده باز بر بهینه‌یابی سیاستی در نظام آموزش عالی ایران. فصلنامه پژوهش‌های پژوهش‌های مدیریت در ایران. ۱۳۹۷؛ ۲۲(۲):۱۰۳-۱۲۶.
- [۱۲] سامی، احمد، احمدی، مسعود، غفاری، رحمان و محمدی‌زاده، چنگیز. مدل حکمرانی داده‌باز در راستای سلامت اداری با استقرار دولت الکترونیک در سازمان امور مالیاتی. فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان. ۱۴۰۱؛ ۱۰(۴۰).
- [۱۳] ملایی، نجمه، طاهری، سعید. توسعه کسب‌وکار الکترونیک با مدل نوآوری در داده، داده باز دولتی و نوآوری باز. نشریه رهیافت. ۱۳۹۷؛ ۲۸(۶۹):۴۱-۵۲.
- [۱۴] مرادی، محمد، مازوچی، مجتبی. ارائه یک روش جامع ارزیابی داده‌های دولتی باز با هدف بهبود کیفیت داده‌ها و افزایش اقبال شهروندان. مجله تعامل انسان و اطلاعات. ۱۴۰۰؛ ۸(۴):۴۷-۶۵.
- [15] Davies T, Walker SB, Rubinstein M, Perini F. The State of Open Data: Histories and Horizons [Internet]. Zenodo; 2019 [cited 2024 Jan 6]. Available from: <https://zenodo.org/record/2668475>
- [16] Algemili UA. Outstanding Challenges in Recent Open Government Data Initiatives. *IJEEEE*. 2016;6(2):91-102.
- [17] Kassen M. Open data in Kazakhstan: incentives, implementation and challenges. *ITP*. 2017 Jun 5;30(2):301-23.
- [18] Janssen M, Charalabidis Y, Zuiderwijk A. Benefits, Adoption Barriers and Myths of Open Data and Open Government: *Information Systems Management: Vol 29, No 4. Information Systems Management*. 2012;29(4).

Available from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10580530.2012.716740>

[19] Smith G, Sandberg J. Barriers to innovating with open government data: Exploring experiences across service phases and user types. *IP*. 2018 Aug 20;23(3):249–65.

[20] Yoon A, Copeland A. Toward community-inclusive data ecosystems: Challenges and opportunities of open data for community-based organizations. *Journal of the Association for Information Science and Technology*. 2020;71(12):1439–54.

[21] Zuiderwijk A. Open Data Infrastructures. The design of an infrastructure to enhance the coordination of open data use [Master of Science]. [Netherlands]: Faculty of Technology Policy and Management. Delft University of Technology; 2015.

[22] Davies T. Open data barometer: 2013 global report. World Wide Web Foundation and Open Data Institute; 2013.

[23] Bonina C, Eaton B. Cultivating open government data platform ecosystems through governance: Lessons from Buenos Aires, Mexico City and Montevideo. *Government Information Quarterly*. 2020 Jul 1;37(3):101479.

[24] Danneels L, Viaene S, Van den Bergh J. Open data platforms: Discussing alternative knowledge epistemologies. *Government Information Quarterly*. 2017;34:365–78.

گزیده سیاستی

توسعه داده حکومتی باز در افزایش شفافیت، پاسخ‌گویی و درک از مشروعیت حکومت بین مردم اثرگذار است و از طرفی اثر جدی در توسعه اقتصادی، آن هم در عصر هوش مصنوعی و اقتصاد دیجیتال دارد. نگاه صرفاً سامانه‌محور و فنی به این مسئله باعث شده تا نتایج مورد انتظار از آن در کشور تحقق نیابد. این گزارش در صدد است که وضعیت اصلی‌ترین سکوکشور در این حوزه، یعنی کاتالوگ ملی داده را آسیب‌شناسی کرده و راهکارهای مربوطه را پیشنهاد دهد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir